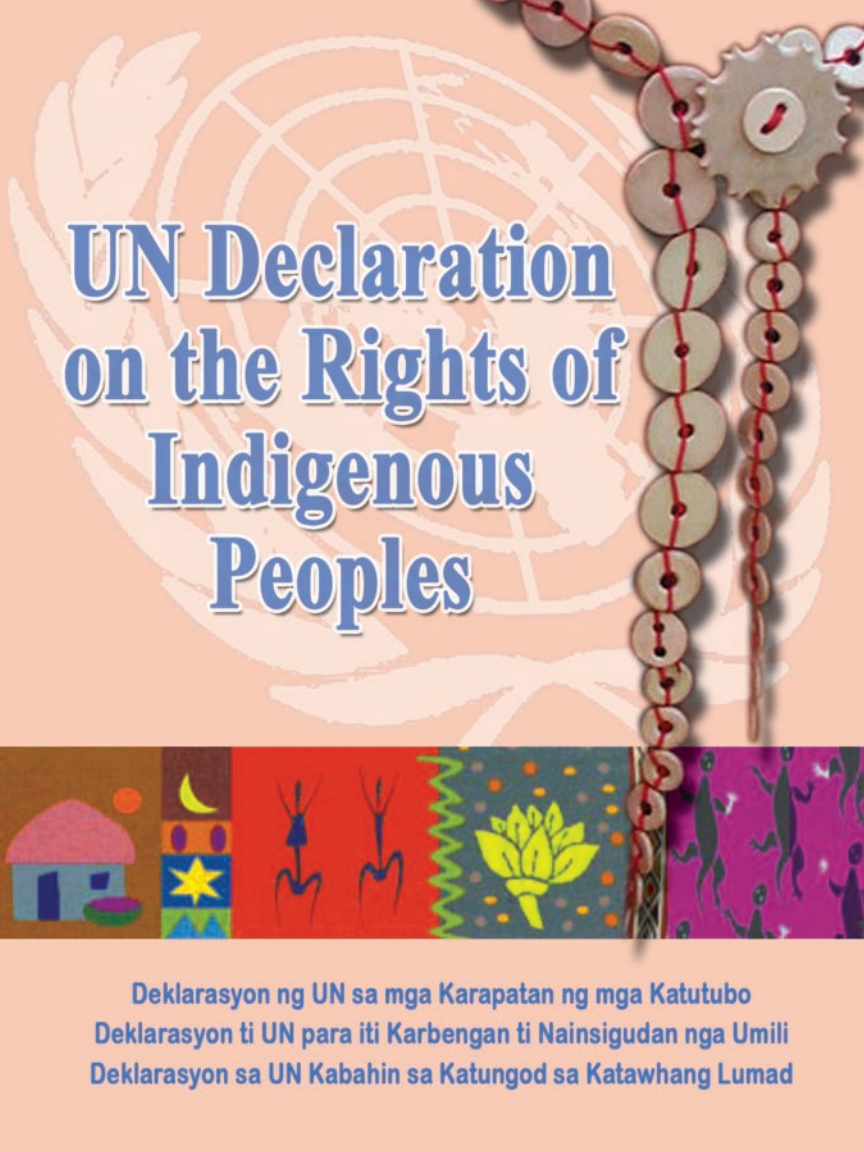

The background of the cover features a large, faint United Nations emblem. On the right side, there is a vertical decorative element consisting of a string of wooden beads and a metal gear. At the bottom, there is a horizontal strip with various colorful indigenous symbols, including a house, a star, stick figures, a flower, and lizards.

UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples

Deklarasyon ng UN sa mga Karapatan ng mga Katutubo
Deklarasyon ti UN para iti Karbengan ti Nainsigudan nga Umili
Deklarasyon sa UN Kabahin sa Katungod sa Katawhang Lumad

United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples

*Deklarasyon ng UN sa mga Karapatan ng mga Katutubo
Deklarasyon ti UN para iti Karbengan ti Nainsigudan nga Umili
Deklarasyon sa UN Kabahin sa Katungod sa Katawhang Lumad*

Tebtebba

Indigenous Peoples' International Centre
for Policy Research and Education

UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples
Deklarasyon ng UN sa mga Karapatan ng mga Katutubo
Deklarasyon ti UN para iti Karbengan ti Nainsigudan nga Umili
Deklarasyon sa UN Kabahin sa Katungod sa Katawhang Lumad

Copyright © TEBTEBBA FOUNDATION, 2008

Published by

Tebtebba

No. 1 Roman Ayson Road

2600 Baguio City

Philippines

Tel: 63 74 4447703 Tel/Fax: 63 74 4439459

E-mail: tebtebba@tebtebba.org

Website: www.tebtebba.org

Cover Design, Production and Layout:

Paul Michael Nera & Raymond de Chavez

Printed in the Philippines

by Valley Printing Specialist

Baguio City, Philippines

ISBN 978-971-93566-2-2

United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples

*Deklarasyon ng UN sa mga Karapatan ng mga Katutubo
Deklarasyon ti UN para iti Karbengan ti Nainsigudan nga Umili
Deklarasyon sa UN Kabahin sa Katungod sa Katawhang Lumad*

With support from

Evangelischer Entwicklungsdienst (EED), Germany

Acknowledgement

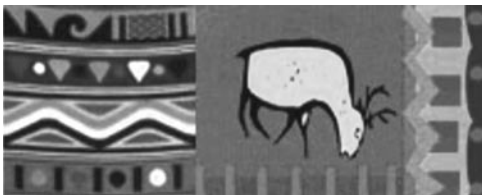
Tebtebba would like to extend its appreciation to our friends and colleagues who helped in translating the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: Glenda Opong-Delideli of SILDAP (Bisaya); Borromeo Motin and Raymond de Chavez (Pilipino); Kathleen Okubo, Brenda Dacpano, Bernabe Almirol, Josie Almirol and Ador Ramo (Ilokano). To EED, who has consistently supported our initiatives (including this publication), goes our warmest gratitude.

The translations, while unofficial, are hoped to popularize the Declaration so that indigenous peoples can use the Declaration in the assertion of their rights.

Table of Contents

UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples.....	1
Deklarasyon ng UN sa mga Karapatan ng mga Katutubo.....	29
Deklarasyon iti UN para ti Karbengan ti Nainsigudan nga Umili.....	61
Deklarasyon sa UN Kabahin sa Katungod sa Kalawhang Lumad.....	94

United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples

The General Assembly,

Guided by the purposes and principles of the Charter of the United Nations, and good faith in the fulfilment of the obligations assumed by States in accordance with the Charter,

Affirming that indigenous peoples are equal to all other peoples, while recognizing the right of all peoples to be different, to consider themselves different, and to be respected as such,

Affirming also that all peoples contribute to the diversity and richness of civilizations and cultures, which constitute the common heritage of humankind,

Affirming further that all doctrines, policies and practices based on or advocating superiority of peoples or individuals

on the basis of national origin or racial, religious, ethnic or cultural differences are racist, scientifically false, legally invalid, morally condemnable and socially unjust,

Reaffirming that indigenous peoples, in the exercise of their rights, should be free from discrimination of any kind,

Concerned that indigenous peoples have suffered from historic injustices as a result of, inter alia, their colonization and dispossession of their lands, territories and resources, thus preventing them from exercising, in particular, their right to development in accordance with their own needs and interests,

Recognizing the urgent need to respect and promote the inherent rights of indigenous peoples which derive from their political, economic and social structures and from their cultures, spiritual traditions, histories and philosophies, especially their rights to their lands, territories and resources,

Recognizing also the urgent need to respect and promote the rights of indigenous peoples affirmed in treaties, agreements and other constructive arrangements with States,

Welcoming the fact that indigenous peoples are organizing themselves for political, economic, social and cultural enhancement and in order to bring to an end all forms of discrimination and oppression wherever they occur,

Convinced that control by indigenous peoples over developments affecting them and their lands, territories and resources will enable them to maintain and strengthen their institutions, cultures and traditions, and to promote their development in accordance with their aspirations and needs,

Recognizing that respect for indigenous knowledge, cultures and traditional practices contributes to sustainable and equitable development and proper management of the environment,

Emphasizing the contribution of the demilitarization of the lands and territories of indigenous peoples to peace, economic and social progress and development, understanding and friendly relations among nations and peoples of the world,

Recognizing in particular the right of indigenous families and communities to retain shared responsibility for the upbringing, training, education and well-being of their children, consistent with the rights of the child,

Considering that the rights affirmed in treaties, agreements and other constructive arrangements between States and indigenous peoples are, in some situations, matters of international concern, interest, responsibility and character,

Considering also that treaties, agreements and other constructive arrangements, and the relationship they represent, are the basis for a strengthened partnership between indigenous peoples and States,

Acknowledging that the Charter of the United Nations, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights¹ and the International Covenant on Civil and Political Rights as well as the Vienna Declaration and Programme of Action,² affirm the fundamental importance of the right to self-determination of all peoples, by virtue of which they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development,

Bearing in mind that nothing in this Declaration may be used to deny any peoples their right to self-determination, exercised in conformity with international law,

Convinced that the recognition of the rights of indigenous peoples in this Declaration will enhance harmonious and

cooperative relations between the State and indigenous peoples, based on principles of justice, democracy, respect for human rights, non-discrimination and good faith,

Encouraging States to comply with and effectively implement all their obligations as they apply to indigenous peoples under international instruments, in particular those related to human rights, in consultation and cooperation with the peoples concerned,

Emphasizing that the United Nations has an important and continuing role to play in promoting and protecting the rights of indigenous peoples,

Believing that this Declaration is a further important step forward for the recognition, promotion and protection of the rights and freedoms of indigenous peoples and in the development of relevant activities of the United Nations system in this field,

Recognizing and reaffirming that indigenous individuals are entitled without discrimination to all human rights recognized in international law, and that indigenous peoples possess collective rights which are indispensable for their existence, well-being and integral development as peoples,

Recognizing also that the situation of indigenous peoples varies from region to region and from country to country and that the significance of national and regional particularities and various historical and cultural backgrounds should be taken into consideration,

Solemnly proclaims the following United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples as a standard of achievement to be pursued in a spirit of partnership and mutual respect:

Article 1

Indigenous peoples have the right to the full enjoyment, as a collective or as individuals, of all human rights and fundamental freedoms as recognized in the Charter of the United Nations, the Universal Declaration of Human Rights³ and international human rights law.

Article 2

Indigenous peoples and individuals are free and equal to all other peoples and individuals and have the right to be free from any kind of discrimination, in the exercise of their rights, in particular that based on their indigenous origin or identity.

Article 3

Indigenous peoples have the right to self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.

Article 4

Indigenous peoples, in exercising their right to self-determination, have the right to autonomy or self-government in matters relating to their internal and local affairs, as well as ways and means for financing their autonomous functions.

Article 5

Indigenous peoples have the right to maintain and strengthen their distinct political, legal, economic, social and cultural institutions, while retaining their right to participate fully, if they so choose, in the political, economic, social and cultural life of the State.

Article 6

Every indigenous individual has the right to a nationality.

Article 7

1. Indigenous individuals have the rights to life, physical and mental integrity, liberty and security of person.
2. Indigenous peoples have the collective right to live in freedom, peace and security as distinct peoples and shall not be subjected to any act of genocide or any other act of violence, including forcibly removing children of the group to another group.

Article 8

1. Indigenous peoples and individuals have the right not to be subjected to forced assimilation or destruction of their culture.
2. States shall provide effective mechanisms for prevention of, and redress for:
 - (a) Any action which has the aim or effect of depriving them of their integrity as distinct peoples, or of their cultural values or ethnic identities;
 - (b) Any action which has the aim or effect of dispossessing them of their lands, territories or resources;

- (c) Any form of forced population transfer which has the aim or effect of violating or undermining any of their rights;
- (d) Any form of forced assimilation or integration;
- (e) Any form of propaganda designed to promote or incite racial or ethnic discrimination directed against them.

Article 9

Indigenous peoples and individuals have the right to belong to an indigenous community or nation, in accordance with the traditions and customs of the community or nation concerned. No discrimination of any kind may arise from the exercise of such a right.

Article 10

Indigenous peoples shall not be forcibly removed from their lands or territories. No relocation shall take place without the free, prior and informed consent of the indigenous peoples concerned and after agreement on just and fair compensation and, where possible, with the option of return.

Article 11

1. Indigenous peoples have the right to practise and revitalize their cultural traditions and customs. This includes the right to maintain, protect and develop the past, present and future manifestations of their cultures, such as archaeological and historical sites, artefacts, designs, ceremonies, technologies and visual and performing arts and literature.
2. States shall provide redress through effective mechanisms, which may include restitution, developed in conjunction with indigenous peoples, with respect to their cultural, intellectual, religious and spiritual property taken without their free, prior and informed consent or in violation of their laws, traditions and customs.

Article 12

1. Indigenous peoples have the right to manifest, practice, develop and teach their spiritual and religious traditions, customs and ceremonies; the right to maintain, protect, and have access in privacy to their religious and cultural sites; the right to the use and control of their ceremonial objects; and the right to the repatriation of their human remains.

2. States shall seek to enable the access and/or repatriation of ceremonial objects and human remains in their possession through fair, transparent and effective mechanisms developed in conjunction with indigenous peoples concerned.

Article 13

1. Indigenous peoples have the right to revitalize, use, develop and transmit to future generations their histories, languages, oral traditions, philosophies, writing systems and literatures, and to designate and retain their own names for communities, places and persons.
2. States shall take effective measures to ensure that this right is protected and also to ensure that indigenous peoples can understand and be understood in political, legal and administrative proceedings, where necessary through the provision of interpretation or by other appropriate means.

Article 14

1. Indigenous peoples have the right to establish and control their educational systems and institutions providing education in their own languages, in a manner

appropriate to their cultural methods of teaching and learning.

2. Indigenous individuals, particularly children, have the right to all levels and forms of education of the State without discrimination.
3. States shall, in conjunction with indigenous peoples, take effective measures, in order for indigenous individuals, particularly children, including those living outside their communities, to have access, when possible, to an education in their own culture and provided in their own language.

Article 15

1. Indigenous peoples have the right to the dignity and diversity of their cultures, traditions, histories and aspirations which shall be appropriately reflected in education and public information.
2. States shall take effective measures, in consultation and cooperation with the indigenous peoples concerned, to combat prejudice and eliminate discrimination and to promote tolerance, understanding and good relations among indigenous peoples and all other segments of society.

Article 16

1. Indigenous peoples have the right to establish their own media in their own languages and to have access to all forms of non-indigenous media without discrimination.
2. States shall take effective measures to ensure that State-owned media duly reflect indigenous cultural diversity. States, without prejudice to ensuring full freedom of expression, should encourage privately owned media to adequately reflect indigenous cultural diversity.

Article 17

1. Indigenous individuals and peoples have the right to enjoy fully all rights established under applicable international and domestic labour law.
2. States shall in consultation and cooperation with indigenous peoples take specific measures to protect indigenous children from economic exploitation and from performing any work that is likely to be hazardous or to interfere with the child's education, or to be harmful to the child's health or physical, mental, spiritual, moral or social development, taking into

account their special vulnerability and the importance of education for their empowerment.

3. Indigenous individuals have the right not to be subjected to any discriminatory conditions of labour and, inter alia, employment or salary.

Article 18

Indigenous peoples have the right to participate in decision-making in matters which would affect their rights, through representatives chosen by themselves in accordance with their own procedures, as well as to maintain and develop their own indigenous decision-making institutions.

Article 19

States shall consult and cooperate in good faith with the indigenous peoples concerned through their own representative institutions in order to obtain their free, prior and informed consent before adopting and implementing legislative or administrative measures that may affect them.

Article 20

1. Indigenous peoples have the right to maintain and develop their political, economic and social systems or institutions, to be secure in the enjoyment of their own means of subsistence and development, and to engage freely in all their traditional and other economic activities.
2. Indigenous peoples deprived of their means of subsistence and development are entitled to just and fair redress.

Article 21

1. Indigenous peoples have the right, without discrimination, to the improvement of their economic and social conditions, including, inter alia, in the areas of education, employment, vocational training and retraining, housing, sanitation, health and social security.
2. States shall take effective measures and, where appropriate, special measures to ensure continuing improvement of their economic and social conditions.

Particular attention shall be paid to the rights and special needs of indigenous elders, women, youth, children and persons with disabilities.

Article 22

1. Particular attention shall be paid to the rights and special needs of indigenous elders, women, youth, children and persons with disabilities in the implementation of this Declaration.
2. States shall take measures, in conjunction with indigenous peoples, to ensure that indigenous women and children enjoy the full protection and guarantees against all forms of violence and discrimination.

Article 23

Indigenous peoples have the right to determine and develop priorities and strategies for exercising their right to development. In particular, indigenous peoples have the right to be actively involved in developing and determining health, housing and other economic and social programmes affecting them and, as far as possible, to administer such programmes through their own institutions.

Article 24

1. Indigenous peoples have the right to their traditional medicines and to maintain their health practices, including the conservation of their vital medicinal plants, animals and minerals. Indigenous individuals also have the right to access, without any discrimination, to all social and health services.
2. Indigenous individuals have an equal right to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health. States shall take the necessary steps with a view to achieving progressively the full realization of this right.

Article 25

Indigenous peoples have the right to maintain and strengthen their distinctive spiritual relationship with their traditionally owned or otherwise occupied and used lands, territories, waters and coastal seas and other resources and to uphold their responsibilities to future generations in this regard.

Article 26

1. Indigenous peoples have the right to the lands, territories and resources which they have traditionally owned, occupied or otherwise used or acquired.
2. Indigenous peoples have the right to own, use, develop and control the lands, territories and resources that they possess by reason of traditional ownership or other traditional occupation or use, as well as those which they have otherwise acquired.
3. States shall give legal recognition and protection to these lands, territories and resources. Such recognition shall be conducted with due respect to the customs, traditions and land tenure systems of the indigenous peoples concerned.

Article 27

States shall establish and implement, in conjunction with indigenous peoples concerned, a fair, independent, impartial, open and transparent process, giving due recognition to indigenous peoples' laws, traditions, customs and land tenure systems, to recognize and adjudicate the rights of indigenous peoples pertaining to their lands, territories and resources, including those

which were traditionally owned or otherwise occupied or used. Indigenous peoples shall have the right to participate in this process.

Article 28

1. Indigenous peoples have the right to redress, by means that can include restitution or, when this is not possible, just, fair and equitable compensation, for the lands, territories and resources which they have traditionally owned or otherwise occupied or used, and which have been confiscated, taken, occupied, used or damaged without their free, prior and informed consent.
2. Unless otherwise freely agreed upon by the peoples concerned, compensation shall take the form of lands, territories and resources equal in quality, size and legal status or of monetary compensation or other appropriate redress.

Article 29

1. Indigenous peoples have the right to the conservation and protection of the environment and the productive capacity of their lands or territories and resources. States shall establish and implement assistance programmes

for indigenous peoples for such conservation and protection, without discrimination.

2. States shall take effective measures to ensure that no storage or disposal of hazardous materials shall take place in the lands or territories of indigenous peoples without their free, prior and informed consent.
3. States shall also take effective measures to ensure, as needed, that programmes for monitoring, maintaining and restoring the health of indigenous peoples, as developed and implemented by the peoples affected by such materials, are duly implemented.

Article 30

1. Military activities shall not take place in the lands or territories of indigenous peoples, unless justified by a relevant public interest or otherwise freely agreed with or requested by the indigenous peoples concerned.
2. States shall undertake effective consultations with the indigenous peoples concerned, through appropriate procedures and in particular through their representative institutions, prior to using their lands or territories for military activities.

Article 31

1. Indigenous peoples have the right to maintain, control, protect and develop their cultural heritage, traditional knowledge and traditional cultural expressions, as well as the manifestations of their sciences, technologies and cultures, including human and genetic resources, seeds, medicines, knowledge of the properties of fauna and flora, oral traditions, literatures, designs, sports and traditional games and visual and performing arts. They also have the right to maintain, control, protect and develop their intellectual property over such cultural heritage, traditional knowledge, and traditional cultural expressions.
2. In conjunction with indigenous peoples, States shall take effective measures to recognize and protect the exercise of these rights.

Article 32

1. Indigenous peoples have the right to determine and develop priorities and strategies for the development or use of their lands or territories and other resources.
2. States shall consult and cooperate in good faith with the indigenous peoples concerned through their own

representative institutions in order to obtain their free and informed consent prior to the approval of any project affecting their lands or territories and other resources, particularly in connection with the development, utilization or exploitation of mineral, water or other resources.

3. States shall provide effective mechanisms for just and fair redress for any such activities, and appropriate measures shall be taken to mitigate adverse environmental, economic, social, cultural or spiritual impact.

Article 33

1. Indigenous peoples have the right to determine their own identity or membership in accordance with their customs and traditions. This does not impair the right of indigenous individuals to obtain citizenship of the States in which they live.
2. Indigenous peoples have the right to determine the structures and to select the membership of their institutions in accordance with their own procedures.

Article 34

Indigenous peoples have the right to promote, develop and maintain their institutional structures and their distinctive customs, spirituality, traditions, procedures, practices and, in the cases where they exist, juridical systems or customs, in accordance with international human rights standards.

Article 35

Indigenous peoples have the right to determine the responsibilities of individuals to their communities.

Article 36

1. Indigenous peoples, in particular those divided by international borders, have the right to maintain and develop contacts, relations and cooperation, including activities for spiritual, cultural, political, economic and social purposes, with their own members as well as other peoples across borders.
2. States, in consultation and cooperation with indigenous peoples, shall take effective measures to facilitate the exercise and ensure the implementation of this right.

Article 37

1. Indigenous peoples have the right to the recognition, observance and enforcement of treaties, agreements and other constructive arrangements concluded with States or their successors and to have States honour and respect such treaties, agreements and other constructive arrangements.
2. Nothing in this Declaration may be interpreted as diminishing or eliminating the rights of indigenous peoples contained in treaties, agreements and other constructive arrangements.

Article 38

States in consultation and cooperation with indigenous peoples, shall take the appropriate measures, including legislative measures, to achieve the ends of this Declaration.

Article 39

Indigenous peoples have the right to have access to financial and technical assistance from States and through international cooperation, for the enjoyment of the rights contained in this Declaration.

Article 40

Indigenous peoples have the right to access to and prompt decision through just and fair procedures for the resolution of conflicts and disputes with States or other parties, as well as to effective remedies for all infringements of their individual and collective rights. Such a decision shall give due consideration to the customs, traditions, rules and legal systems of the indigenous peoples concerned and international human rights.

Article 41

The organs and specialized agencies of the United Nations system and other intergovernmental organizations shall contribute to the full realization of the provisions of this Declaration through the mobilization, inter alia, of financial cooperation and technical assistance. Ways and means of ensuring participation of indigenous peoples on issues affecting them shall be established.

Article 42

The United Nations, its bodies, including the Permanent Forum on Indigenous Issues, and specialized agencies, including at the country level, and States shall promote respect for and full application of the provisions of

this Declaration and follow up the effectiveness of this Declaration.

Article 43

The rights recognized herein constitute the minimum standards for the survival, dignity and well-being of the indigenous peoples of the world.

Article 44

All the rights and freedoms recognized herein are equally guaranteed to male and female indigenous individuals.

Article 45

Nothing in this Declaration may be construed as diminishing or extinguishing the rights indigenous peoples have now or may acquire in the future.

Article 46

1. Nothing in this Declaration may be interpreted as implying for any State, people, group or person any right to engage in any activity or to perform any act contrary to the Charter of the United Nations or construed as authorizing or encouraging any action

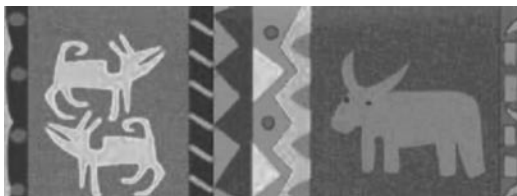
which would dismember or impair, totally or in part, the territorial integrity or political unity of sovereign and independent States.

2. In the exercise of the rights enunciated in the present Declaration, human rights and fundamental freedoms of all shall be respected. The exercise of the rights set forth in this Declaration shall be subject only to such limitations as are determined by law, and in accordance with international human rights obligations. Any such limitations shall be non-discriminatory and strictly necessary solely for the purpose of securing due recognition and respect for the rights and freedoms of others and for meeting the just and most compelling requirements of a democratic society.
3. The provisions set forth in this Declaration shall be interpreted in accordance with the principles of justice, democracy, respect for human rights, equality, non-discrimination, good governance and good faith.

Endnotes:

- 1 See Resolution 2200 A (XXI), annex.
- 2 A/CONF.157/24 (Part I), Chap. III.
- 3 Resolution 217 A (III).

Ang Deklarasyon ng UN sa mga Karapatan ng mga Katutubo

Ang Pangkalahatang Kapulungan,

Pinapatnubayan ng hangarin at prinsipyo ng Charter ng United Nations, at mabuting pagtitiwala sa pagpapatupad ng mga obligasyong inako ng mga Estado kaalinsunod sa Charter,

Naninindigan na ang mga katutubo ay kapantay ng lahat ng tao, bagaman kinikilala ang karapatan na pagkakaiba ng lahat ng tao, pagsasaalang-alang sa pagkakaiba, at paggalang sa kakanyahan,

Naninindigan din na ang lahat ng tao ay nakapag-aambag sa pagkakaiba-iba at kayaman ng sibilisasyon at kultura, kung saan ay nakakaambag sa kabuuan ng pamana ng sangkatauhan,

Naninindigan din na ang lahat ng mga paniniwala, panununtunan at kagawian o itinataguyod na kahusayan

ng tao o indibidwal batay sa pinagmulang bansa, lahi, relihiyon, katutubo o pagkakaiba ng kultura ay rasismo, walang siyentipikong batayan, walang ligal na pinagbabatayan, kasuklamsuklam at hindi makatarungan,

Masidhing pinaninindigan na ang mga katutubo, sa pagsasagawa ng kanilang karapatan, ay karapat-dapat na maging malaya sa anumang diskriminasyon,

Nababahala na ang mga katutubo ay nagdurusa ng walang katarungan sa mahabang panahon sanhi ng kolonisasyon at pag-agaw sa kanilang mga lupain, nasasakupan at likas na yaman, na nagiging hadlang upang maisagawa, sa partikular, ang kanilang karapatang umunlad ayon sa kanilang mga pangangailangan at kapakanan,

Kinikilala ang kagyat na pangangailangan na galangin at itaguyod ang likas na karapatan ng mga katutubo na nagmula sa kanilang pulitika, ekonomiya at panlipunang estruktura at kultura, espiritwal na tradisyon, kasaysayan at pilosopiya, lalo na ang karapatan sa kanilang mga lupain, nasasakupan at likas-yaman,

Katulad rin na pagkilala sa kagyat na pangangailangan na galangin at itaguyod ang karapatan ng mga katutubo na pinagtitibay ng mga tratado, mga kasunduan at iba pang makatatulong na balakin ng mga Estado,

Malugod na tinatanggap ang katotohanan na ang mga katutubo ay nagoorganisa ng kanilang mga sarili para sa kanilang pulitikal, ekonomiya, sosyal at kultural na pagpapaunlad upang tapusin ang anumang uri ng diskriminasyon at panggigipit sa alinmang pagkakataon,

Sinasang-ayunan na ang pamamahala ng mga katutubo hinggil sa pag-unlad na makakaapekto sa kanila at kanilang mga lupain, nasasakupan at likas-yaman ay makakatulong sa pagpapanatili at pagpapatatag ng kanilang mga institusyon, kultura at tradisyon, at upang maitaguyod ang kanilang pag-unlad na naaayon sa kanilang mga adhikain at pangangailangan,

Kinikilala rin na ang paggalang sa katutubong kaalaman, kultura at tradisyonal na gawain ay nakatutulong sa tuloy-tuloy at makatarungang pagpapaunlad at angkop na pangangasiwa ng kalikasan,

Binibigyan-diin ang kontribusyon ng walang militarisasyon sa mga lupain at nasasakupan ng mga katutubo sa kapayapaan, ekonomiya at panlipunang pagsulong at pag-unlad, pag-unawa at maayos na ugnayan sa pagitang ng mga bansa at lahat ng mga tao sa mundo,

Partikular na kinikilala ang karapatan ng mga katutubong pamilya at komunidad sa pagpapanatili ng pinagsamang

tungkulin sa paggabay, pagsasanay, edukasyon at kagalingan ng kanilang mga anak, alinsunod sa karapatan ng mga bata,

Pagsasaalang-alang na ang mga karapatang pinagtitibay ng mga tratado, mga kasunduan at iba pang makatutulong na balakin sa pagitan ng mga bansa at mga katutubo ay, sa ibang pagkakataon, mga bagay na may pananagutan, interes, tungkulin at karakter na panginternasyonal,

Isinasaalang-alang din na ang mga tratado, mga kasunduan at iba pang makatutulong na balakin, at ang ugnayan na kinakatawan nito, ay mga batayan ng matibay na pakikipagtulungan sa pagitan ng mga katutubo at mga Estado,

Kinikilala na ang Charter ng United Nations, ang International Convention on Economic, Social and Cultural Rights, at International Covenant on Civil and Political Rights¹ at ang International Covenant on Civil and Political Rights at pati na rin ang Vienna Declaration at Programme of Action,² ay nagpapatibay sa pangunahing kahalagahan ng karapatan ng sariling pagpapasya ng lahat ng mga tao, at sa pamamagitan nito, ay malaya nilang matutukoy ang kanilang pampulitikang katayuan at malayang maisasagawa ang kanilang pang-ekonomiya, panlipunan at kultural na pag-unlad,

Isinasadiwa na walang nakasaad sa Deklarasyong ito na maaaring gamitin upang ipagkaila sa mga tao, ang kanilang karapatan sa sariling pagpapasya, isinagawa ng naaayon sa batas-internasyonal,

Sinasang-ayunan na ang pagkilala sa karapatan ng mga katutubo na napapaloob sa Deklarasyong ito ay magpapatingkad sa maayos na pakikipagtulungan sa pagitan ng Estado at ng mga katutubo, batay sa prinsipyo ng katarungan, demokrasya, paggalang sa karapatang pantao, walang diskriminasyon at mabuting pagtitiwala,

Hinihikayat ang mga Estado na tupdin at epektibong ipatupad ang lahat ng kanilang mga tungkulin kaugnay sa mga katutubo na nakabatay sa mga internasyonal na instrumento, lalo na ang may kinalaman sa karapatang pantao, na may pagsangguni at pakikipagtulungan sa mga taong kinauukulan,

Binibigyan-diin na ang United Nations ay may mahalaga at tuloy-tuloy na tungkulin na dapat gampanan sa pagsusulong at pangangalaga sa mga karapatan ng mga katutubo,

Naniniwala na ang Deklarasyong ito ay isang mahalaga hakbang pasulong tungo sa pagkilala, pagpapalaganap at pangangalaga sa mga karapatan at kalayaan ng mga

katutubo at sa pagsasagawa ng mga mahahalagang gawain ng sistemang United Nations sa larangang ito,

Kinikilala at pinagtitiyap na ang mga katutubong indibidwal ay may karapatan ng walang diskriminasyon sa lahat ng karapatang pantao na kinikilala ng batas internasyonal, at ang mga katutubo ay may angking kolektibong karapatan na mahalaga para sa kanilang pamumuhay, kagalingan at kinakailangang pag-unlad bilang mga tao,

Kinikilala din na ang kalagayan ng mga katutubo ay nagkakaiba-iba sa bawat rehiyon at bansa at ang kahalagahan ng pambansa at rehiyonal na partikularidad at ibat-ibang istorikal at pangkultural na karanasan ay dapat kilalanin,

Pormal na ipinahahayag ang sumusunod na Deklarasyon ng United Nations sa mga Karapatan ng mga Katutubo bilang isang pamantayan ng tagumpay na kailangang matamo upang maisulong ang tunay na pakikipagtulungan at pantay na paggalang:

Artikulo 1

Ang mga katutubo ay may karapatang matamasa, bilang kolektibo o indibidwal, ang lahat ng mga karapatang pantao at mga pangunahing kalayaan na kinikilala sa

Charter ng United Nations, Universal Declaration of Human Rights³ at mga batas-interasyonal na karapatang pantao.

Artikulo 2

Ang mga katutubo at mga indibidwal ay malaya at pantay sa lahat ng ibang mga tao at mga indibidwal at may karapatan na maging malaya sa anumang uri ng diskriminasyon, sa pagsasagawa ng kanilang mga karapatan, lalo na yaong mga nakabatay sa kanilang katutubong pinagmula at pagkakakilanlan.

Artikulo 3

Ang mga katutubo ay may karapatan ng sariling pagpapasya. Sa pamamagitan ng karapatang ito sila ay malayang nagtatakda ng kanilang estadong pampulitika at malayang naisusulong ang pang-ekonomiya, panlipunan at kultural na pag-unlad.

Artikulo 4

Ang mga katutubo, sa pagsasagawa ng kanilang karapatang ng sariling pagpapasya, ay may karapatan sa otonomiya o sariling pamamahala sa mga bagay hinggil sa kanilang panloob at lokal na usapin, kabilang dito ang pamamaraan

at hakbang kung papaano mapipinansyahan ang kanilang mga pangangailangang pang-otonomiya.

Artikulo 5

Ang mga katutubo ang may karapatan na panatilihin at palakasin ang kanilang natatanging pulitikal, ligal, ekonomiya, panlipunan at kultural na mga institusyon, kasabay ng karapatang maging bahagi, kung kanilang nanaisin, sa pampulitika, ekonomiya, panipunan at kultural na buhay ng Estado.

Artikulo 6

Ang bawat isang katutubo ay may karapatan sa nasyonalidad.

Artikulo 7

1. Ang bawat katutubo ay may mga karapatan na mabuhay, pisikal at mental na integridad, kalayaan at katiyakang pansarili.
2. Ang mga katutubo ay may karapatan na kolektibong mamuhay ng malaya, tahimik at ligtas bilang mga natatanging tao at hindi dapat isailalim sa anumang paglipol o anumang marahas na hakbang, kabilang

na ang sapilitang paghihiwalay sa mga anak ng isang grupo papunta sa ibang grupo.

Artikulo 8

1. Ang mga katutubo at mga indibidwal ay may karapatan na hindi maisailalim sa sapilitang asimilasyon o pagkasira ng kanilang kultura.
2. Ang mga Estado ay kailangang magbigay ng mabisang pamamaraan upang mapigilan o maiwasto ang mga sumusunod:
 - (a) Anumang aksyon na may layunin o epektong pagbawi sa kanilang integridad bilang natatanging tao, o sa kanilang kultural na pahalaga o katutubong pagkakakilanlan;
 - (b) Anumang aksyon na may layunin o epekto na agawin ang kanilang lupain, nasasakupan o yaman;
 - (c) Anumang anyo ng sapilitang paglipat ng populasyon na may hangarin o bisa na labagin o pahinain ang kanilang ano mang karapatan;
 - (d) Anumang uri ng sapilitang asimilasyon o integrasyon;
 - (e) Anumang uri ng propaganda na may hangarin na

palaganapin o udyukan ang panlahi o etnikong diskriminasyon na nakapatungo laban sa kanila.

Artikulo 9

Ang mga katutubo at indibidwal ay may karapatan na mapabilang sa isang katutubong komunidad o bansa, na naaayon sa kanilang mga tradisyon at mga kaugalian ng komunidad o bansang kinuukulan. Walang anumang uri ng diskriminasyon na maaring maganap sa pagsasagawa ng ganitong karapatan.

Artikulo 10

Ang mga katutubo ay hindi maaari na sapilitang paaalisin sa kanilang mga lupain o nasasakupan. Walang paglikas na maaaring isagawa kung walang malaya, nauuna at napaalamang pagsang-ayon ng mga katutubong kinauukulan at matapos ang kasunduan sa pagbibigay ng naaayon at makatarungang kabayaran, at kung ito ay nauukol, may karapatang makababalik.

Artikulo 11

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na isagawa o patingkarin ang kanilang mga pangkulutural na tradisyon at kaugalian. Kabilang dito ang mga

karapatan na mapanatili, mapangalagaan at mapaunlad ang mga nagdaan, kasalukuyan at hinaharap na mga manifestasyon ng kanilang mga kultura, katulad ng mga arkyolohikal, makasaysayang pook, artefak, disenyo, seremonya, teknolohiya, at biswal at sining tanghalan at literatura.

2. Ang mga Estado ay dapat magtakda ng pagwawasto sa pamamagitan ng mga epektibong pamamaraan, na binuo katuwang ang mga katutubo, kabilang na ang pagpapabalik kaugnay sa kanilang kultural, kaalaman, relihiyon at espiritwal na pag-aari na kinuha ng walang malaya, nauuna at napaalamang pagsang-ayon o paglabag sa kanilang batas, tradisyon at kaugalian.

Artikulo 12

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na ipakita, isagawa, paunlarin at ituro ang kanilang espiritwal at katutubong relihiyon, mga kaugalian at mga seremonya; may karapatang panatilihin, pangalagaan at pribadong makapapasok sa kanilang mga banal at pangkultural na mga pook; may karapatan na gamitin at pamahalaan ang kanilang mga bagay-pangseremonya; at karapatan na maibalik ang mga labi ng kanilang mga yumao.

2. Ang mga Estado ay maghahanap ng paraan upang makuha at/o maibalik ang mga bagay-pangseremonya at labi ng yumao na nasa kanilang pag-aari sa pamamagitan ng isang patas, maayos at mabisang pamamaraan, na binuo katuwang ang mga kinauukulang katutubo.

Artikulo 13

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na pasiglahin, gamitin, paunlarin at ipasa sa susunod na henerasyon ang kanilang mga kasaysayan, wika, oral na tradisyon, pilosopiya, sistema ng pagsulat at literatura, at itakda at panatalilihin ang kanilang mga sariling pangalan ng mga komunidad, lugar at tao.
2. Ang mga Estado ay magsasagawa ng mabisang hakbang upang matiyak na mapangalagaan ang karapatang ito at masiguro na mauunawaan ng mga katutubo at mauunawaan din sila sa mga pulitikal, ligal at administratibong hakbang, at kung kinakailangan sa pamamagitan ng pagtatalaga ng tagapaliwanag o iba pang naaangkop na pamamaraan.

Artikulo 14

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na magtatag at mamahala ng kanilang sistema ng edukasyon at institusyong nagbibigay ng edukasyon sa sariling wika, sa pamamaraang naaangkop sa kanilang kultural na pamamaraan ng pagtuturo at pagkatuto.
2. Ang mga indibidwal na katutubo, lalo na ang mga bata, ay may karapatan sa lahat ng antas at porma ng edukasyong ipinagkakaloob ng Estado ng walang diskriminasyon.
3. Ang mga Estado ay magsasagawa ng isang mabisang hakbang, katuwang ang mga katutubo, upang ang bawat indibidwal na katutubo, lalo na ang mga bata, kabilang ang mga naninirahan sa labas ng komunidad, ay makakuha, kung kinakailangan, ng edukasyon batay sa kanilang sariling kultura at sa kanilang sariling wika.

Artikulo 15

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na ikarangal ang pagkakaiba-iba ng kanilang mga kultura, tradisyon, kasaysayan at adhikain na angkop na isinasalarawan sa edukasyon at pampublikong impormasyon.

2. Ang mga Estado ay magsasagawa ng mga mabisang pamamaraan, na may konsultasyon at kooperasyon ng mga kinauukulang katutubo, upang bakahin ang mapinsalang palagay at maalis ang diskriminasyon at mapatingkad ang pagpaparaya, pang-unawa at maayos na ugnayan ng mga katutubo at iba pang bahagi ng lipunan.

Artikulo 16

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na magtayo ng sariling midya sa sariling wika at magkaroon ng pagkakataon na makapasok sa lahat ng media na di pagaari ng mga katutubo ng walang diskriminasyon.
2. Ang mga Estado ay magsasagawa ng mabisang hakbang upang matiyak na ang midya na pag-aari ng Estado ay dapat magsalarawan ng pagkakaiba-iba ng katutubong kultura. Titiyakin ng mga Estado, na may pagsasaalangalang sa buong kalagayan sa pagpapahayag, na hikayatin ang mga midyang pampribado na hustong isalarawan ang pagkakaiba-iba ng katutubong kultura.

Artikulo 17

1. Ang bawat indibidwal na katutubo at tao ay may karapatan na matamasa ang lahat ng karapatang itinatadhana sa ilalim ng naangkop na batas-internasyonal at lokal na batas sa paggawa.
2. Sa pakikipagsangguni at kooperasyon ng mga katutubo, ang mga Estado ay magsasagawa ng partikular na hakbang upang pangalagaan ng mga batang katutubo sa eksploytasyong pang-ekonomiya at paggawa ng anumang mapanganib na gawain o makakagambala sa pag-aaral ng bata, o anumang mapanganib sa kalusugan o pisikal, mental, espiritual, moral o panlipunang pag-unlad, isinasaalang-alang ang kanilang espesyal na pangangailangan at ang kahalagahan ng edukasyon sa pag-unlad.
3. Ang mga katutubong indibidwal ay may karapatan na maging ligtas sa anumang mga itinatanging kondisyon ng paggawa, at iba pang kaugnay nito, sa trabaho o pasahod.

Artikulo 18

Ang mga katutubo ay may karapatan na makilahok sa pagsasagawa ng desisyon sa mga bagay na makakaapekto

sa kanilang mga karapatan, sa pamamagitan ng kinatawang pinili nila ayon sa kanilang pamamaraan, kabilang na ang pananatili at pagpapaunlad sa kanilang katutubong institusyon na pamamaraan ng paggawa ng desisyon.

Artikulo 19

Ang mga Estado ay makikipagsangguni at makikipagtulungan sa mga kinauukulang katutubo sa pamamagitan ng kanilang kumakatawan na institusyon upang makuha ang kanilang malaya, nauuna at napaalamang pagsang-ayon bago tanggapin at ipatupad ang lehislatibo o administrabong panuntunan na makakaapekto sa kanila.

Artikulo 20

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na panatilihin at paunlarin ang kanilang mga pampulitika, ekonomiya at sistemang panlipunan o institusyon, upang matiyak nilang matatamasa ang sariling pamamaraan ng ikinabubuhay at pagpapaunlad at malayang maisagawa ang lahat ng kanilang tradisyonal at iba pang pang-ekonomiyang gawain.

2. Ang mga katutubon na binawian ng kanilang sariling pamamaraan ng ikinabubuhay at pagpapaunlad ay may karapatan sa patas at angkop na pagwawasto.

Artikulo 21

1. Ang mga katutubo ay may karapatan, ng walang diskriminasyon, sa pagpapaunlad ng kanilang pang-ekonomiya at kalagayang panlipunan, kabilang ang iba pang kaugnay nito, sa larangan ng edukasyon, trabaho, bokasyonal na pagsasanay at muling pagsasanay, pabahay, sanitasyon, kalusugan at panlipunang katiyakan.
2. Ang mga Estado ay magsasagawa ng mabisang hakbang, at kung naaangkop, ng mga espesyal na hakbang upang matiyak ang patuloy na pagpapaunlad ng kanilang mga ekonomiya at kalagayang panlipunan. Partikular na bibigyan ng pansin ang karapatan at espesyal na pangangailangan ng mga matatandang katutubo, kababaihan, kabataan, bata at may mga kapansanan.

Artikulo 22

1. Partikular na bibigyan ng pansin ang mga karapatan at espesyal na pangangailangan ng mga matatandang

katutubo, kababaihan, kabataan, bata at may mga kapansanan sa pagpapatupad ng Deklarasyong ito.

2. Ang mga Estado ay magsasagawa ng mga hakbang, katuwang ng mga katutubo, upang matiyak na makakamit ng mga katutubong kababaihan at bata ang buong pangangalaga at katiyakan laban sa anumang uri ng dahas at diskriminasyon.

Artikulo 23

Ang mga katutubo ay may karapatan na magpasya at bumuo ng mga prayoridad at stratehiya sa pagsasagawa ng kanilang karapatan sa pagpapaunlad. Sa partikular, ang mga katutubo ay may karapatan na aktibong makibahagi sa paglikha at pagpapasya sa pangkalusugan, pabahay at iba pang pang-ekonomiya at panlipunang programa na may kinalaman sa kanila, at kung maaari, ay pangasiwaan ang mga programa sa pamamagitan ng kanilang sariling institusyon.

Artikulo 24

1. Ang mga katutubo ay may karapatan sa kanilang tradisyonal na gamot at mapanatili ang tradisyonal na pamamaraan ng paggamot, kabilang na ang pangangalaga sa kanilang mahahalagang halamang

gamot, hayop at mga mineral. Ang bawat katutubo ay mayroon ding karapatan na makakuha, ng walang diskriminasyon, sa lahat ng serbisyong panlipunan at kalusugan.

2. Ang bawat isang katutubo ay may pantay na karapatan na makamit ang pinakamataas na maaaring maabot na antas ng pisikal at mental na kalusugan. Ang mga Estado ay magsasagawa ng nararapat na hakbang sa hangaring papaunlad na makamit ang kaganapan ng karapatang ito.

Artikulo 25

Ang mga katutubo ay may karapatan na mapanatili at mapalakas ang kanilang natatanging ugnayang espirituwal sa kanilang tradisyonal na pag-aari o inuukupahan at ginagamit na mga lupain, nasasakupan, tubig at baybaying dagat at iba pang likas na yaman upang mapatibay ang kanilang tungkulin sa susunod na salin-lahi na nauukol rito.

Artikulo 26

1. Ang mga katutubo ay may karapatan sa kanilang mga lupain, nasasakupan at likas na yaman na tradisyonal nilang pag-aari, inuukupahan, ginagamit o naangkin.

2. Ang mga katutubo ay may karapatang magmay-ari, gumamit, mapaunlad at mapamahalaan ang kanilang mga lupain, nasasakupan at likas na yaman na inaangkin sa pamamagitan ng tradisyonal na sistema ng pag-aari o iba pang tradisyonal na pag-uukupa o paggamit, kabilang na ang kanilang mga naangkin o nabili.
3. Ang mga Estado ay magkakaloob ng ligal na pagkilala at pangangalaga sa mga lupaing ito, nasasakupan at likas-yaman. Ang pagkilalang ito ay dapat isagawa na may paggalang sa kaugalian, tradisyon at sistema ng pagmamay-ari ng mga kinauukulang katutubo.

Artikulo 27

Ang mga Estado ay dapat na magsagawa at ipatupad, katuwang ng mga katutubong kasangkot, ang patas, malaya, walang kinikilingan, bukas at maliwanag na proseso, na nagbibigay ng angkop na pagkilala sa batas ng mga katutubo, tradisyon, kaugalian at sistema ng pagmamay-ari sa lupain, upang kilalanin at pagpasyahan ang karapatan ng mga katutubo na nauukol sa kanilang lupain, nasasakupan at likas na yaman, kabilang ang mga tradisyonal na pag-aari o inuukupahan o ginagamit. Ang mga katutubo ay may karapatan na makilahok sa prosesong ito.

Artikulo 28

1. Ang mga katutubo ay may karapatan sa pagwawasto, sa pamamagitan na kasama ang pagpapanumbalik, o kung ito ay hindi na maaring isagawa, sa makatarungan, patas at angkop na kabayaran, sa kanilang mga lupain, nasasakupan at lakas na yaman na tradisyonal nilang pagmamay-ari o inuukupahan o ginagamit, na kung saan ay sapilitang inagaw, kinuha, inukupahan, ginamit o sinira ng walang malaya, nauuna at napaalamang pagsang-ayon.
2. Maliban lamang kung ito ay malayang napagkasunduan ng mga taong kasangkot, ang kabayaran ay dapat isagawa sa porma ng mga lupain, nasasakupan at likas-yaman na katulad ng uri, laki at ligal na katayuan o salapi o iba pang naaangkop na kabayaran.

Artikulo 29

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na pangalagaan at proteksyonan ang kanilang kapaligiran at kapasidad sa produksyon ng kanilang mga lupain o nasasakupan at likas-yaman. Ang mga Estado ay magsasagawa at magpapatupad ng mga programang tutulong sa mga katutubo sa ganitong pangangalaga at proteksyon, ng walang diskriminasyon.

2. Ang mga Estado ay magsasagawa ng mabisang hakbang upang matiyak na walang magaganap na pag-iimbak o pagtatapon ng mga mapanganib na bagay sa mga lupain o nasasakupan ng mga katutubo ng walang malaya, nauuna at napaalamang pagsang-ayon.
3. Ang mga Estado ay magsasagawa ng mga mabisang hakbang upang matiyak, kung kinakailangan, na ang mga programang nagsusubaybay, magpapanatili, at magpapanumbalik sa kalusugan ng mga katutubo, na bubuuin at ipatutupad ng mga taong naapektuhan ng nabanggit na materyal, ay karampatang napapatupad.

Artikulo 30

1. Walang gawaing militar na maaaring ipatupad sa mga lupain o nasasakupan ng mga katutubo, maliban lamang kung ito ay may batayang kinauukulang pampublikong interes o kung ito ay malayang napagkasunduan o hiniling ng mga kinauukulang katutubo.
2. Ang mga Estado ay magsasagawa ng mabisang konsultasyon sa mga kinauukulang katutubo, sa pamamagitan ng angkop na pamamaraan at sa partikular sa kanilang mga institusyong kumakatawan, bago gamitin ang kanilang lupain o nasasakupan sa gawaing militar.

Artikulo 31

1. Ang mga katutubo ay may karapatang panatilihin, pamahalaan, pangalagaan at paunlarin ang pamana ng kanilang lahi, tradisyonal na kaalaman at tradisyonal na kultural na pagpapahayag, kabilang ang mga manipestasyon ng kanilang mga agham, teknolohiya at kultura, kabilang rito ang pantao at henetikong kayamanan, binhi, gamot, kaalaman sa mga katangian ng mga hayop at halaman, oral na tradisyon, literatura, disenyo, palakasan at tradisyonal na laro, biswal at sining tanghalan. Mayroon din silang karapatan na panatilihin, pamahalaan, pangalagaan, at paunlarin ang kanilang pag-aaring kaalaman sa mga pamana ng lahi na kultural, tradisyonal na kaalaman, at mga tradisyonal na pangkultural na pagpapahayag.
2. Katuwang ang mga katutubo, ang mga Estado ay magsasagawa ng mabisang hakbang sa pagkilala at pangangalaga sa katuparan ng nabanggit na karapatan.

Artikulo 32

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na magtakda at bumuo ng mga prayoridad at estratehiya sa

pagpapaunlad o paggamit ng kanilang mga lupain o nasasakupan at iba pang likas-yaman.

2. Isasangguni ng mga Estado at maayos na makikipagtulungan sa mga kinauukulang katutubo sa pamamagitan ng kanilang sariling mga institusyon na kumakatawan upang makuha ang kanilang malaya, nauuna at napaalamang pagsang-ayon bago mabigyan ng pahintulot ang anumang proyekto na makakaapekto sa kanilang mga lupain o nasasakupan at iba pang likas-yaman, lalo na ang mga may kinalaman sa pagpapaunlad, paggamit o eksplotasyon ng mineral, tubig at iba pang likas-yaman.
3. Ang mga Estado ay magtatakda ng mga mabisang pamamaraan para sa makatarungan at naaangkop na kabayaran sa anumang katulad na gawain, at magsasagawa ng naaangkop na pamamaraan upang maibsan ang bigat ng pinsalang naidulot sa kapaligiran, ekonomiya, sosyal, kultural o espiritwal.

Artikulo 33

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na magtakda ng pagkakakilanlan o kasapian na naaayon sa kanilang kaugalian at tradisyon. Ito ay hindi makakapahina

sa karapatan ng bawat indibidwal na katutubo na makakuha ng pagkamamamayan ng Estado na kanilang kinabibilangan.

2. Ang mga katutubo ay may karapatan na itakda ang estruktura at pumili ng kasapian ng kanilang mga institusyon na naaayon sa kanilang sariling pamamaraan.

Artikulo 34

Ang mga katutubo ay may karapatan na isulong, paunlarin at panatilihin ang mga estruktura ng kanilang institusyon at natatanging kaugalian, espiritalidad, tradisyon, pamamaraan, kagawian at, kung mayroon, sistemang hukom o kaugalian, na naaayon sa internasyonal na pamantayan ng karapatang pantao.

Artikulo 35

Ang mga katutubo ay may karapatan na itakda ang tungkulin ng bawat indibidwal sa kanilang komunidad.

Artikulo 36

1. Ang mga katutubo, lalo na ang mga nahahati ng mga internasyonal na hangganan, ay may karapatan na panatilihin at paunlarin ang mga pakikitungo, relasyon at pakikipagtulungan, kabilang ang mga gawain pang-espiritwal, kultural, pulitikal, ekonomiya at panlipunang layunin, sa kanilang mga kasapi kabilang ang mga tao na nasa kabilang hangganan.
2. Ang mga Estado, sa pamamagitan ng pakikipagsangguni at pakikipagtulungan sa mga katutubo, ay magsasagawa ng mabisang paraan upang maayos na maisagawa at matiyak ang pagpapatupad ng karapatang ito.

Artikulo 37

1. Ang mga katutubo ay may karapatan sa pagkilala, pagtalima at pagpapatupad ng mga tratado, mga kasunduan at iba pang makabubuting balakin na napagkasunduan ng mga Estado o kanilang kahalili at magkaroon ng Estadong dangal at paggalang sa mga naturang tratado, mga kasunduan at iba pang makabubuting balakin.

2. Wala sa deklarasyong ito na may kahulugan na pagmamaliit o pag-alis sa karapatan ng mga katutubo na nakapaloob sa mga tratado, mga kasunduan at iba pang makabubuting balakin.

Artikulo 38

Ang mga Estado, sa pamamagitan ng pakikipagsangguni at pakikipagtulungan sa mga katutubo, ay magsasagawa ng nararapat na hakbang kabilang ang mga lehislatibong pamamaraan, upang makamtan ang layunin ng Deklarasyong ito.

Artikulo 39

Ang mga katutubo ay may karapatan na makakuha ng tulong pinansyal at teknikal mula sa mga Estado at sa pamamagitan ng internasyonal na pakikipagtulungan, upang makamtan ang mga karapatang napapaloob sa Deklarasyon ito.

Artikulo 40

Ang mga katutubo ay may karapatan na makakuha ng impormasyon at maagap na desisyon sa pamamagitan ng makatarungan at patas na pamamaraan sa pagpapasya

ng mga hidwaan at pagtatalo sa mga Estado o ng iba panig, kabilang na ang mga mabisang panlunas sa lahat ng paglabag sa kanilang mga indibidwal at kolektibong karapatan. Ang desisyong ito ay dapat na mabigyan ng nararapat na pagsasaalang-alang sa kaugalian, tradisyon, batas at ligal na sistema ng mga kinauukulang katutubo at internasyonal na karapatang pantao.

Artikulo 41

Ang mga sangay at natatanging ahensya ng sistema ng United Nations at iba pang organisasyong intergobermental ay tutulong upang lubos na maipatupad ang mga itinatadhana ng Deklarasyong ito sa pamamagitan ng pagpapakilos, kabilang na, ng pinansyal na kooperasyon at teknikal ng tulong. Magsasagawa ng iba't ibang pamamaraan upang matiyak ang pakikilahok ng mga katutubo sa mga isyung makakaapekto sa kanilang buhay.

Artikulo 42

Isusulong ng United Nations, ng mga sangay nito, kabilang ang Permanent Forum on Indigenous Issues, at mga natatanging ahensiya, kabilang ang mga nasa pambansang antas, at mga Estado, ang paggalang at lubos

na pagpapatupad sa mga itinatadhana ng Deklarasyong ito at susubaybayan ang pagkamabisa ng Deklarasyong ito.

Artikulo 43

Binubuo ng mga karapatan na kinikilala rito ang batayang pamantayan para sa kaligtasan, dangal at kagalingang pantao ng mga katutubo sa buong mundo.

Artikulo 44

Ang lahat ng karapatan at kalayaan na kinikilala rito ay tinitiyak na pantay sa lalaki at babae na katutubong indibidwal.

Artikulo 45

Wala sa Deklarasyong ito na maaaring pakahulugan na pagbawas o pagpatay sa mga kasalukuyang karapatan ng mga katutubo, o mga karapatang maaari nilang makuha sa panghinaharap.

Artikulo 46

1. Wala sa Deklarasyong ito na maaaring ipakahulugan na nagpapahiwatig sa alinmang Estado, mga tao, grupo o

tao ng anumang karapatan na magsagawa ng anumang gawain o hakbang na sumasalungat sa Charter ng United Nations o may kahulugang nagbibigay kapangyarihan o nanghihimok ng ano mang kilos na maghihiwalay o makakapinsala, sa kabuuan o bahagi, ng integridad ng teritoryo o pampulitikang pagkakaisa ng mga malaya at nagsasariling mga Estado.

2. Igagalang ang karapatang pantao at pangunahing kalayaan sa paggamit ng mga nabanggit na karapatan sa Deklarasyong ito. Ang mga karapatang itinatakda ng Deklarasyong ito ay sasailalim lamang sa limitasyong itinatakda ng batas, at naaayon sa obligasyon ng internasyonal na karapatang pantao. Ano mang limitasyon ay nararapat na walang pagkiling at kailangan lamang sa layuning titiyaking naaangkop ang pagkilala at paggalang sa mga karapatan at kalayaan ng iba at sa pagkamit ng makatarungan at masidhing pangangailangan ng isang demokratikong lipunan.
3. Ang mga itinatadhana sa Deklarasyong ito ay uunawain ayon sa prinsipyo ng katarungan, demokrasya, paggalang sa karapatang pantao, pagkapantay-pantay, walang diskriminasyon, maayos na pamamahala at adhikain.

Mga Tala:

- 1 Tingnan ang Resolusyon 2200 A (XXI), annex.
- 2 A/CONF.157/24 (Part I), Chap. III.
- 3 Resolusyon 217 A (III).

**Deklarasyon ti United
Nations para iti
Karbengan ti
Nainsigudan nga Umili**

Ti Pangkabuklan nga Asembleya,

Natarabayan babaen kadagiti panggep ken prinsipyo ti Kasuratan dagiti United Nations, ken sinsero iti pannakagun-od dagiti obligasyon nga inakem dagiti Estado maibatay iti Kasuratan,

Pasingkedan a dagiti nainsigudan nga umili ket kapada dagiti dadduma pay nga umili, bayat a mabigbig dagiti karbengan ti amin nga umili kas nagduduma, maibilang ti bukod da a bagi a kas naidumduma, ken tapno marespeto da a kasta,

Pasingkedan met nga amin nga umili ket addaan kontribusyon iti panagduduma ken kinabaknang ti sibilisasyon ken kultura, a mangbukel iti komon a tawid ti amin a tao,

Pasingkeda pay nga amin a doktrina, polisiya ken aramid a maibatay wenno mangitantandudo iti superyoridad ti umili wenno indibidwal batay iti naggapuan a nasyon wenno puli, relihiyon, etniko wenno nagdudumaan iti kultura ket panagpannakkal iti bukod a puli ken pananggura iti dadduma, awanan siyentipiko a batayan, saan a balido iti ligal, nasken a kondenaren ken saan a nainkalintegang iti gimong,

Pasingkeda manen nga iti panangipatungpal iti karbengan da, dagiti nainsigudan nga umili ket nawaya manipud iti aniaman a langa ti diskriminasyon,

Mabigbig a dagiti nainsigudan nga umili ket naglak-am kadagiti inhustisya iti nabayag a panawen kas resulta iti pannakasakop ken pannakaagaw kadagiti daga, teritoryo ken kinabaknang da. Gapu kadagitoy, malaplappedan da a mangipatungpal, iti partikular, iti karbengan a dumur-as batay kadagiti bukod da a kasapulan ken interes,

Mabigbig ti kasapulan unay a panangrespeto ken panangitandudo kadagiti naisigud a karbengan dagiti nainsigudan nga umili manipud iti istruktura iti pulitika, ekonomya ken iti gimong ken manipud kadagiti kultura, ispirital a tradisyon, pakasaritaan ken pilosopiya, nangruna iti karbengan da kadagiti daga, teritoryo ken kinabaknang,

Mabigbigbig met ti kasapulan a panangrespeto ken panangitandudo kadagiti karbengan ti nainsigudan nga umili a napasingkedan kadagiti tratado, tulagan ken napagkaykaysaan dagiti Estado,

Mabigbig a dagiti nainsigudan nga umili ket agor-organisa iti intar da para iti panagdur-as iti pulitika, ekonomya, panggimong ken kultura ken tapno magibusan ti amin a langa ti diskriminasyon ken pannakaidadanis iti sadinoman a pakapasamakan daytoy,

Mamati a ti kontrol dagiti nainsigudan nga umili mainaig kadagiti panagbalbaliw a makaapekto kadakuada ken dagiti daga, teritoryo ken kinabaknang ket mabaelan da a pagtalinaeden ken papigsaen dagiti institusyon, kultura ken tradisyon da, ken tapno maitandudo da ti panagdur-as batay iti bukod da nga arapaap ken kasapulan,

Mabigbig a ti panangprespeto iti nainsigudan a kaammuan, kultura ken tradisyunal a praktika ket agpaay iti mataginayon ken patas a panagdur-as ken husto a panangiwanwan iti aglawlaw,

Maiyunay-unay ti kontribusyon iti pannakaikkat ti kontrol ti militar kadagiti daga ken teritoryo dagiti nainsigudan nga umili para iti kappia, ekomomya ken panagabante

ti gimong, ken panagdur-as, pannakiinnawatan ken mamaggayyem a relasyon iti baet dagiti nasyon ken umili ti lubong,

Mabigbig iti partikular ti karbengan dagiti nainsigudan a pamilya ken komunidad iti panangpatalinaed ti komon a responsibilidad iti panangpadakkel, panangsanay, edukasyon ken pagsayaatan dagiti annak da, kas maiyannatop iti karbengan dagiti ubbing,

Maibilang a dagiti karbengan a napasingkedan kadagiti tratado, tulagan ken dadduma pay a napagkaykaysaan iti baet dagiti Estado ken nainsigudan nga umili, iti sumagmamano a sitwasyon, ket bambanag iti sangalubungan a pakaseknan, interes, responsibilidad ken kagagalad,

Maibilang met a dagiti tradado, tulagan ken dadduma pay a napagkaykaysaan, ken dagiti relasyon nga inda ibagbagi, ket batayan para iti napapigsa a panagitinnulong iti baet dagiti nainsigudan nga umili ken dagiti Estado,

Mabigbig a ti Kasuratan Dagiti United Nations, ti International Covenant of Economic, Social and Cultural Rights¹ ken ti International Covenant on Civil and Political Rights agraman ti Vienna Declaration and Programme of

Action² ket mangpasingked iti pundamental a kinapateg ti karbengan iti bukod-a-panangngeddeng ti amin nga umili, babaen daytoy ket nawaya da a mangpili iti saad iti pulitika ken nawaya da a manggun-od iti panagdur-as iti ekonomya, gimong ken kultura,

Laglagipen nga awan iti uray ania ditoy a Deklarasyon ti mausar tapno ipaidam kadagiti siasinoman nga umili ti karbengan iti bukod-a-panangngeddeng, a maipatungpal kas maiyannatop iti internasuynal a linteg,

Mamati a ti pannakabigbig kadagiti karbengan dagiti nainsigudan nga umili iti daytoy a Deklarasyon ket mangpadur-as iti panagtutunos ken mamagtulong a relasyon iti baet dagiti Estado ken nainsigudan nga umili, maibatay kadagiti prinsipyo ti hustisya, demokrasya, panangrespeto iti karbengan ti tao, kinaawan ti diskriminasyon ken sinsero,

Maallukoy dagiti Estado nga agtungpal ken epektibo nga iwayat dagiti amin nga obligasyond a kas panangiyaplikar da kadagiti nainsigudan nga umili babaen kadagiti internasyunal nga instrumento, iti partikular mainaig iti karbengan ti tao, nga addaan konsultasyon ken kooperasyon kadagiti umili a maseknan,

Maipaganetget a ti United Nations ket addaan napateg ken agtultuloy nga akem iti panangitandudo ken panangsalaknib iti karbengan dagiti nainsigudan nga umili,

Mamati a daytoy a Deklarasyon ket napateg unay a panagabante para iti panangbigbig, panangitandudo ken panangsalaknib iti karbengan ken wayawaya dagiti nainsigudan nga umili ken iti panagdur-as dagiti napapateg nga aktibidades iti sistema ti United Nations iti daytoy a tay-ak,

Mabigbig ken mapasingkedan manen a dagiti nainsigudan nga indibidwal ket addaan karbengan ken saan a mailaksid iti amin a karbengan ti tao a bigbigbigen ti internasyunal a linteg, ken dagiti nainsigudan nga umili ket addaan kolektibo a karbengan a saan a maisina iti panagbiag da, pagimbagan ken napateg a paset iti panagdur-as da a kas tao,

Mabigbigbig pay a ti kasasaad dagiti nainsigudan nga umili ket agduduma iti tunggal rehiyon ken iti tunggal nasyon ken ti importansya dagiti nasyunal ken rehiyunal a partikularidad ken nadumaduma a kapadasan nga historikal ken kultural ket rumbeng a maikkan ti konsiderasyon,

Sipupudno a maiproklama dagiti sumaganad a Deklasyon ti United Nations iti Karbengan dagiti Nainsiguan nga Umili kas pangrukudan iti gapuanan a gun-oden iti esensya ti panagkakadua ken panagrespeto iti agsumbangir:

Artikulo 1

Dagiti nainsiguan nga umili, a kas kolektibo wenno kas indibidwal, ket addaan karbengan a sagrapen ti amin a karbengan ti tao ken dagiti pundamental a wayawaya a bigbigbigen ti Kasuratan ti United Nations, Ti Sangalubungan a Deklarasyon ti Karbengan ti Tao³ ken ti internasyunal a linteg ti karbengan ti tao.

Artikulo 2

Dagiti nainsiguan nga umili ken indibidwal ket nawaya ken patas kadagiti amin a dadduma pay nga umili ken indibidwal, ken addaan da ti karbengan a nawaya manipud iti aniaman a langa ti diskriminasyon, iti panangipatungpal kadagiti karbengan da, iti partikular batay iti nainsiguan a naggapuan da wenno identidad.

Artikulo 3

Dagiti nainsiguan nga umili ket addaan karbengan iti bukod-a-panagngeddeng. Babaen iti dayta a karbengan

nawaya da a mangpili iti kasasaad iti pulitika ken nawaya da a gun-oden dagiti panagdur-as iti ekonomya, gimong ken kultura.

Artikulo 4

Iti panangipatungpal da iti karbengan iti bukod-a-panangngeddeng, dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan iti awtonomya wenno bukod a panaggobyerno mainaig iti internal ken lokal nga aktibidad, kasta met iti pamay-an ken pangalaan iti pinansya para iti pagrebbengan ti awtonomus a gobyerno.

Artikulo 5

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a pagtalinaeden ken papigsaen ti naisangsangayan nga institusyon iti pulitika, ligal, ekonomya, gimong ken kultura, bayat nga agtaltalinaed ti karbengan da iti naan-anay a partisipasyon, no daytoy ti pilien da, iti biag ti Estado iti pulitika, ekonomya, gimong ken kultura.

Artikulo 6

Tunggal nainsigudan nga indibidwal ket addaan karbengan iti nasyunalidad.

Artikulo 7

1. Dagiti nainsigudan nga indibidwal ket addaan karbengan kadagiti biag, pisikal ken mental nga integridad, wayawaya ken seguridad a kas tao.
2. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan ti kolektibo a karbengan nga agbiag a nawaya, natalna ken addaan seguridad kas naisangsangayan nga umili ken saan nga agsagrap iti aniaman nga aramid a mangpukaw iti puli wenno aniaman nga aramid a kinaranggas, agraman ti inkapilitan a pannakaiyakar kadagiti annak ti maysa a grupo iti sabali pay a grupo.

Artikulo 8

1. Dagiti nainsigudan nga umili ken indibidwal ket addaan karbengan a saan a makapadas iti inkapilitan a panangbaliw wenno panangdangran iti kultura da.
2. Dagiti Estado ket mangted ti epektibo a mekanismo iti pananglapped, ken panangrisut kadagiti:
 - (a) Aniamanngaaksyonngaagpanggepwennoaddaan epekto a maipaidam kadakuada ti integridad kas naisangsangayan nga umili, wenno iti kultural a pammati wenno identidad nga etniko;

- (b) Aniaman nga aksyon nga agpanggep wenno addaan epekto a maagaw kadakuada dagiti daga, teritoryo ken kinabaknang da;
- (c) Aniaman a langa ti inkapilitan a pannakaiyakar ti populasyon nga agpanggep wenno addaan epekto a malabsing wenno matagibassit ti aniaman kadagiti karbengan da;
- (d) Aniaman a langa ti inkapilitan a panangbaliw wenno integrasyon;
- (e) Aniaman a langa ti propaganda a nairanta a mangitandudo wenno mangrubrob iti diskriminasyon iti puli wenno etniko kontra kadakuada.

Artikulo 9

Dagiti nainsigudan nga umili ken indibidwal ket addaan karbengan a maibilang iti maysa a nainsigudan a komunidad wenno nasyon, maibatay kadagiti tradisyon ken ugali ti komunidad wenno nasyon a maseknan. Awan koma ti diskriminasyon a maparnuay manipud iti panangipatungpal iti kasta a karbengan.

Artikulo 10

Dagiti nainsigudan nga umili ket saan nga inkapilitan a mapapanaw kadagiti daga wenno teritoryo da. Awan ti relokasyon a mapasamak no awan ti panangannamong a nawaya, pakauna ken panangipakaammo kadagiti nainsigudan nga umili a maseknan ken kalpasan ti tulagan iti nainkalintegnan ken umno a kompensasyon ken, no mabalin, maaddaan ti gundaway nga agsubli dan to met laeng.

Artikulo 11

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangiyaramid ken mangparegta iti kultural a tradisyon ken ugali. Mairaman ditoy ti karbengan a mapagtalinaed, masalakniban ken mapadur-as ti napalabas, agdama ken masakbayan a pakakitaan iti kultura, kas dagiti arkeolohikal ken historikal a luglugar, ramramit a nagkauna, desenyoy, seremonya, teknolohiya, ken dagiti biswal, mabuya nga artes ken literatura.
2. Dagiti Estado ket mangited iti epektibo a mekanismo tapno marisut dagiti reklamo, a mabalin a mairaman ti pannakabayad kadagiti naperdi, a napadur-as

katinnulong dagiti nainsigudan nga umili, mainaig daytoy iti kultural, intelektwal, relihiyon ken ispiritwal a sanikua a naala nga awan ti panangannamong a nawaya, pakauna ken panangipakaammo wenno pananglabsing kadagiti linteg, tradisyon ken ugali da.

Artikulo 12

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangipakita, mangiyaramid, mangpadur-as ken mangisuro kadagiti tradisyon da iti reliyon, ugali ken seremonyas; addaan karbengan a mangpatalinaed, mangsalaknib, ken makapan a nawaya kadagiti relihiyoso ken kultural a luglugar; addaan karbengan a mangusar ken mangkontrol kadagiti bambanag a pangseromonya; ken addaan karbengan a mangiyawid kadagiti minatay iti lugar a nakayanakan da.
2. Dagiti Estado ket mangipamuspusan tapno maikkan ti gundaway a mausar ken maisubli dagiti banag a pangseromonya ken dagiti nabatbati a paset ti minatay nga adda kadakuada babaen kadagiti patas, nalawag ken epektibo a mekanismo a napadur-as iti pannakitinnulong dagiti maseknan a nainsigudan nga umili.

Artikulo 13

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangparegta, mangusar, mangpadur-as ken mangisuro iti masakbayan nga henerasyon kadagiti pakasaritaan, lenggwahe, oral a tradisyon, pilosopya, sistema iti panagsurat ken literatura, ken mangikeddeng ken mangituloy a mangusar iti bukod da a pangawag kadagiti komunidad, lugar ken tattao.
2. Dagiti Estado ket mangiyaramid iti epektibo a wagas tapno maisiguro a dagitoy a karbengan ket masalakniban ken kasta met a maisiguro a dagiti nainsigudan nga umili ket makaawat ken maawatan da ida kadagiti proseso iti pulitika, ligal ken administratibo, no kasapulan babaen iti panangited ti interpretasyon iti bukod da a lenggwahe wenno babaen iti dadduma pay a maiyannatop a wagas.

Artikulo 14

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangitakder ken mangkontrol kadagiti bukod da a sistema ti edukasyon ken institusyon a mangited ti edukasyon babaen kadagiti bukod da a lenggwahe, batay iti maiyannatop a wagas iti kultura da iti panangisuro ken panagadal.

2. Dagiti nainsigudan nga indibidwal, nangruna dagiti ubbing, ket addaan karbengan iti amin a tukad ken porma ti edukasyon nga ipaay ti Estado nga awan ti diskriminasyon.
3. Babaen iti pannakitinnulong dagiti nainsigudan nga umili, dagiti Estado ket mangiyaramid ti epektibo a wagas, tapno dagiti nainsigudan nga indibidwal, partikular dagiti ubbing, agraman dagiti agnanaed iti ruar dagiti komunidad, no mabalin ket maaddaan da ti gundaway iti edukasyon babaen iti bukod da a kultura ken maited iti bukod da a lenggwahe.

Artikulo 15

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan iti dignidad ken panagduduma dagiti kultura, tradisyon, pakasaritaan ken arapaap da a maipakita iti edukasyon ken impormasyon iti publiko.
2. Dagiti Estado ket mangiyaramid kadagiti epektibo a wagas, babaen iti konsultasyon ken kooperasyon kadagiti maseknan a nainsigudan nga umili, tapno labanan ti panangilaksid, pukawen ti diskriminasyon ken itandudo ti panagpasensya, panagkikiinnaawatan ken nasayaat a relasyon iti baet dagiti nainsigudan nga umili ken iti amin a paset ti gimong.

Artikulo 16

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangitakder iti bukod da a midya a mausar dagiti bukod da a lenggwahe ken maaddaan ti gundaway a mausar dagiti amin a porma ti saan a nainsigudan a midya nga awanan diskriminasyon.
2. Dagiti Estado ket mangiyaramid ti wagas tapno maisiguro a dagiti midya a sanikua ti Estado ket mangipakita iti nadumaduma a nainsigudan a kultura. Dagiti Estado ket rumbeng a mangallukoy kadagiti midya a sanikua ti pribado tapno umdas a maipakita ti nagduduma a nainsigudan a kultura. Maaramid dagitoy nga awan ti panangikumpromiso iti panangipatungpal iti naan-anay a wayawaya iti ekspresyon.

Artikulo 17

1. Dagiti nainsigudan nga indibidwal ken umili ket addaan karbengan a naan-anay a sagrafen dagiti napasingkedan a karbengan da babaen iti aplikable nga internasyunal a linteg ken linteg ti pagilian da mainaig iti tegged.
2. Babaen iti konsultasyon ken kooperasyon kadagiti nainsigudan nga umili, dagiti Estado ket mangirussuat

ti ispesipiko a wagas tapno masalakniban dagiti nainsigudan nga ubbing manipud iti pannakagundaway iti pangkabiagan ken manipud iti aniaman a trabaho a napeggad wenno makalapped iti panagadal dagiti ubbing, wenno makadangran iti salun-at wenno pisikal, mental ispiritwal, moral ken panggimong a panagduras dagiti ubbing, nga addaan panangbigbig iti kasasaad da a bulnerable ken ti kinapateg ti edukasyon tapno maaddaan da ti bileg.

3. Dagitinainsigudannga indibidwalket addaan karbengan a saan nga agsagrap iti aniaman a diskriminasyon iti kundisyon iti panagteged, panggedan wenno sweldo, agraman ti dadduma pay.

Artikulo 18

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a makipaset iti panagdesisyon kadagiti bambanag a makaapekto iti karbengan da, babaen kadagiti pinil ida a mangibagi kadakuada maibatay kadagiti bukod da a proseso, kasta met a tapno mapagtalinaed ken mapaduras dagiti nainsigudan nga institusyon a mangbukbukel kadagiti desisyon.

Artikulo 19

Dagiti Estado ket rumbeng nga agkonsulta ken sinsero a makitinnulong kadagiti maseknan a nainsigudan nga umili babaen kadagiti mangibagbagi kadakuada nga institusyon tapno magun-od ti nawaya, addaan pakauna ken napakaammuan nga iyaanamong da sakbay nga awaten ken ipatungpal dagiti addang a lehislatibo ken administratibo a wagas a mabalin a makaapekto kadakuada.

Artikulo 20

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangpatalinaed ken mangpadur-as kadagiti sistema wenno institusyon iti politika, ekonomya ken iti gimong, maaddaan iti seguridad a mangsagrap iti bukod da a gappuanan iti pangkabiagan ken panagdur-as, ken nawaya a makipaset iti amin a tradisyunal ken dadduma pay nga aktibidad iti pangkabiagan.
2. Dagiti nainsigudan nga umili a napaidaman ti paggapuan iti pagbiagan ken panagdur-as ket addaan karbengan iti nainkalintengan ken patas a kompensasyon.

Artikulo 21

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan, nga awanan diskriminasyon, iti panangpasayaat kadagiti pangkabiagan ken pangkagimongan a kasasaad da, agraman ti dadduma pay, iti tay-ak ti edukasyon, panggedan, panagsanay ken panagsanay manen a bokasyunal, panagpabalay, sanistasyon, salun-at ken panggimong a seguridad.
2. Dagiti Estado ket rumbeng a mangisayangkat iti wagas ken ispesyal nga addang tapno maisigurado ti agtultuloy a panangpasayaat ti kasasaad iti ekonomya ken iti gimong, no sadino a maiyannatop. Partikular nga atensyon ti maited kadagiti karbengan ken ispesyal a kasapulan dagiti nainsigudan a panglakayen, babbai, agtutubo, ubbing ken indibidwal nga addaan disabilidad.

Artikulo 22

1. Partikular nga atensyon ti maited kadagiti karbengan ken ispesyal a kasapulan dagiti nainsigudan a panglakayen, babbai, agtutubo, ubbing ken indibidwal nga addaan disabilidad para iti implementasyon daytoy a Deklarasyon.

2. Babaen iti tulong dagiti nainsigudan nga umili, dagiti Estado ket rumbeng a mangiwayat iti wagas tapno maisiguro a dagiti nainsigudan a babbai ken ubbing ket agsagrap kadagiti naan-anay proteksyon ken garantiya kontra iti aniaman a porma ti kinaranggas ken diskriminasyon.

Artikulo 23

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangpili ken mangbukel kadagiti prioridad ken istratehiya iti pannakaipatungpal iti karbengan da iti panagdur-as. Iti partikular, dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan nga aktibo a makibiang iti panangbukel ken panangbigbig iti programa iti salun-at, panagpabalay ken dadduma pay a programa iti pangkabiagan ken pangkagimongan a makaapekto kadakuada ken, aginggana iti mabalin, maiwanwan dagiti kasta a programa babaen kadagiti bukod da nga institusyon.

Artikulo 24

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan kadagiti tradisyunal nga agas ken mangpatalinaed kadagiti bukod da a praktika iti salun-at, agraman ti pannakapreserba dagiti importante a mulmula, dingwen ken mineral a makaagas. Dagiti nainsigudan

nga indibidwal ket addaan karbengan a makaala, nga awan diskriminasyon, kadagiti amin a serbisyo a pangkagimongan ken salun-at.

2. Dagiti nainsigudan nga indibidwal ket addaan patas a karbengan iti pananggun-od iti kangatuan a mabalina madanon a pangrukudan iti pisikal ken mental a salun-at. Dagiti Estado ket masapul a mangiyaramid kadagiti kasapulan nga addang nga addaan direksyon a naan-anay a magun-od dagitoy a karbengan.

Artikulo 25

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangpatalinaed ken mangpapigsa iti naisangsangayan nga ispiritwal a relasyon da kadagiti tradisyunal a sanikua wenno inokupar ken inusar da a dagdaga, teritoryo, karayan ken baybay, ken dadduma pay a kinabaknang, ken tapno itandudo dagiti responsibilidad da kadagiti masakbayan nga henerasyon mainaig ditoy.

Artikulo 26

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan kadagiti daga, teritoryo ken kinabaknang a tradisyunal a sanikua, inokupar, inusar wenno nagatang da.

2. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangtagikua, mangusar, mangpadur-as ken mangkontrol kadagiti dagdaga, teritoryo ken kinabaknang a naalada babaen iti tradisyunal a panagtagikua wenno dadduma pay a tradisyunal nga inokuparan wenno panagusar, agraman dagiti dadduma pay a sanikua nga inda nagatang.
3. Rumbeng a ligal a bigbigen ken salakniban dagiti Estado dagitoy a daga, teritoryo ken kinabaknang. Dayta a panangbigbig ket maaramid nga addaan panangrespeto kadagiti ugali, tradisyon ken sistema iti panagtagikua iti daga dagiti nainsigudan nga umili a maseknan.

Artikulo 27

Dagiti Estado, iti pannakitinnulong dagiti nainsigudan nga umili a maseknan ket rumbeng a mangipatakder ken mangiyaramid iti patas, independiente, awan ti bangiran na, silulukat ken nalawag a proseso, a mangbigbig kadagiti nainsigudan a linteg, tradisyon, ugali ken sistema iti panagtagikua iti daga, tapno mabigbig ken madesisyunan dagiti karbengan dagiti nainsigudan nga umili mainaig kadagiti daga, teritoryo ken kinabaknang, agraman dagiti tradisyunal a natagikua wenno naokuparan wenno nausar.

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a makibiang iti daytoy a proseso.

Artikulo 28

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan iti kompensasyon, babaen iti wagas a pakairamanan ti pannakaisubli dagiti napukaw wenno, no saanen a possible, mabayadan da iti umno, patas ken parehas a gatad para kadagiti daga, teritoryo ken kinabaknang nga inda tradisyunal a tinagikua wenno inokuparan wenno inusar, ken no sadino a dagitoy ket nakumpiskar, naagaw, naokuparan, nausar wenno naperdi nga awan ti nawaya, pakauna ken napakaammoan nga iyaannamong.
2. Malaksidnonawayangainannamungandagitimaseknan a tattao, ti maisukat a kompensasyon ket mabalin nga iti porma ti daga, teritoryo ken kinakbakang a kapada iti kalidad, kadakkel ken estado iti ligal wenno katukad a gatad ti kuarta wenno dadduma pay a maiyannatop a supapak dagiti napukaw.

Artikulo 29

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan iti panangpatalinaed ken panangsalaknib iti aglawlaw ken ti produktibidad dagiti daga, teritoryo wenno kinabaknang iti panagpartuat ti produkto. Dagiti Estado ket rumbeng a mangipatakder ken mangirussuat kadagiti programa a tumulong kadagiti nainsigudan nga umili para iti dayta a panangpatalinaed ken panangsalaknib, nga awanan diskriminasyon.
2. Dagiti Estado ket rumbeng a mangiyaramid ti epektibo a wagas tapno maisigurado nga awan ti maidulin wenno maibelleng a makadangran a materyales kadagiti daga ken teritoryo dagiti nainsigudan nga umili no awan ti nawaya, pakauna ken napakaammoan nga iyaannamong da.
3. Dagiti Estado ket rumbeng a mangiyaramid ti epektibo a wagas tapno maisiguro, no kasapulan, dagiti programa para iti panangtaming, panangmentenar ken pannakaisubli ti salun-at dagiti nainsigudan nga umili, a kas napadur-as ken naipatungpal dagiti umili nga apektado kadagiti kastoy a materyales.

Artikulo 30

1. Dagiti aktibidades ti militar ket saan a rumbeng a maaramid iti uneg ti daga wenno teritoryo dagiti nainsigudan nga umili, malaksid no nasken unay para iti interes ti publiko wenno nawaya nga inannamungan wenno dinawat dagiti nainsigudan nga umili a maseknan.
2. Dagiti Estado ket rumbeng a mangiyaramid kadagiti epektibo a konsultasyon kadagiti maseknan a nainsigudan nga umili, babaen iti maiyannatop a proseso ken iti partikular babaen kadagiti mangibagi kadakuada nga institusyon, sakbay iti panangusar kadagiti daga ken teritoryo da iti aktibidad ti militar.

Artikulo 31

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangpatalinaed, mangkontrol, mangsalaknib ken mangpadur-as iti tawid iti kultura, tradisyunal a kaammuan ken tradisyunal nga ekspresyon iti kultura, kasta met ti panangipakita kadagiti bukod da a siyensya, teknolohiya ken kultura, agraman dagiti kinabaknang ti tao ken genetics, bukel, agas, kaammuan kadagiti galad dagiti animal ken mulmula, tradisyunal nga

istorya, literatura, disenyo, isports ken ay-ayam, dagiti biswal ken mabuya nga artes. Adda met karbengan da a mangpatalinaed, mangkontrol, mangsalaknib ken mangpadur-as iti intelektwal a panagtagikua da kadagitoy a tawid iti kultura, tradisyunal a kaammuan, ken tradisyunal nga ekspresyon iti kultura.

2. Iti pannakitinnulong kadagiti nainsigudan nga umili, dagiti Estado ket rumbeng a mangiyaramid iti epektibo a wagas tapno mabigbig ken masalakniban ti pannakaipatungpal dagitoy a karbengan.

Artikulo 32

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan nga agdesisyon ken mangbukel iti prayoridad ken istrategiya para iti panagdur-as wenno pannakausar dagiti daga ken teritoryo ken dadduma pay a kinabaknang da.
2. Dagiti Estado ket rumbeng a sinsero nga agkonsulta ken makitinnulong kadagiti maseknan a nainsigudan nga umili babaen kadagiti mangibagbagi kadakuada nga institusyon tapno magun-od ti nawaya ken napakaammuanngaiyaannamongsakbayamaaprubaran ti aniaman a proyekto a makaapekto iti daga, teritoryo

ken kinabaknang da, partikular ti mainaig iti panagduras, panangusar ken pannakaala dagiti mineral, danum ken dadduma pay a kinabaknang.

3. Dagiti Estado ket rumbeng a mangted kadagiti epektibo a mekanismo para iti nainkalintegang ken patas a kompensasyon para kadagiti kastoy nga aktibidades, ken maiyaramid dagiti maiyannatop nga addang tapno makontrol ti saan a nasayaat a resulta na iti aglawlaw, pangkabiangan, gimong, kultura ken ispiritwal.

Artikulo 33

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangpili iti bukod da nga identidad wenno pakaibilangan, a maiyannatop kadagiti ugali ken tradisyon. Daytoy ket saan a mangpakapsut iti karbengan dagiti nainsigudan nga indibidwal a makaala iti citizenship da iti Estado a pagnanaedan da.
2. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a magbukel iti istruktura ken mangpili kadagiti kameng dagiti institusyon da a maiyannatop kadagiti bukod da a proseso.

Artikulo 34

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangitandudo, mangpadur-asken mangpatalinaed kadagiti istruktura ti institusyon da ken dagiti naisangsangayan nga ugali, ispiritwalidad, tradisyon, proseso, aramid ken, kadagiti kaso nga adda, sistema iti hustisya ken ugali, a maiyannatop iti pangrukudan ti internasyunal a karbengan ti tao.

Artikulo 35

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a magpili iti responsibilidad dagiti indibidwal iti uneg ti komunidad da.

Artikulo 36

1. Dagiti nainsigudan nga umili, partikular kadagiti nabingay gapu kadagiti internasyunal a beddeng, ket addaan ti karbengan a mangpatalinaed ken mangpadur-as kadagiti kontak, relasyon ken kooperasyon, agraman dagiti aktibidad iti ispiritwal, kultura, politika, gandat iti ekonomya ken iti gimong, kadagiti miembro da kasta met dagiti dadduma pay nga umili kadagiti ballasiw ti beddeng.

2. Babaen iti konsultasyon ken kooperasyon dagiti nainsigudan nga umili, dagiti Estado ket rumbeng a mangiyaramid kadagiti epektibo a wagas tapno mapalaka ti panangipatangpal ken maisiguro ti implementasyon daytoy a karbengan.

Artikulo 37

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan iti pannakabigbig, pannakaobserbaken pannakaipatangpal dagiti tratado, nagkikinnaawatan ken dadduma pay a konstruktibo nga nagtutulagan a pinasingkeda dagiti Estado wenno dagiti simmukat kadakuada ken tapno dagiti Estado bigbigen ken respetarenda dagitoy a tratado, nagkikinnaawatan ken dadduma pay a konstruktibo a tulagan.
2. Awan ti linaon daytoy a Deklarasyon a mabalin a maipataros kas mangwaswas wenno mangpukaw iti karbengan dagiti nainsigudan nga umili a linaon dagiti tratado, nagkikinnaawatan ken dadduma pay a konstruktibo a nagtutulagan.

Artikulo 38

Babaen iti konsultasyon ken kooperasyon kadagiti nainsigudan nga umili, dagiti Estado ket rumbeng a

mangiyaramid kadagiti umannatop a wagas, agraman ti lehislalib a wagas, tapno magun-od dagiti panggep daytoy a Deklarasyon.

Artikulo 39

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a makaala iti pinansyal ken teknikal a tulong manipud kadagiti Estado ken babaen iti internasyunal a kooperasyon, para iti panagsagrap kadagitoy a karbengan a linaon daytoy a Deklarasyon.

Artikulo 40

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a makaala iti napasas a desisyon babaen iti naikalintegnan ken patas a proseso para iti pannakarisut dagiti risiris ken saan a panagkikiinnaawatan kadagiti Estado ken dadduma pay a partidos, kasta met kadagiti epektibo a remedyo iti amin a pannakalabsing iti karbengan dagiti indibidwal ken kolektibo. Dagitoy a desisyon ket rumbeng a mangted iti umno a konsiderasyon kadagiti ugali, tradisyon, annuroten ken ligal a sistema dagiti nainsigudan nga umili a maseknan ken ti internasyunal a karbengan ti tao.

Artikulo 41

Dagiti organo ken ispesyal nga ahensya ti United Nations ken iti baet dagiti organisasyon ti gobyerno ket rumbeng nga agkontribusyon para iti naan-anay a pannakagun-od dagiti tulagan ditoy a Deklarasyon babaen iti mobilisasyon, ti pinansyal a kooperasyon ken tulong a teknikal. Rumbeng a mabukel dagiti pamay-an ken wagas tapno maisigurado ti partisipasyon dagiti nainsigudan nga umili kadagiti isyu a makapektar kadakuada ket rumbeng a maipasdek.

Artikulo 42

Dagiti United Nations, dagiti pannakabagina, agraman ti Permanent Forum on Indigenous Issues, ken ispesyal nga ahensya, maibilang dagiti adda kadagiti pagilian ken Estado ket rumbeng nga itandudo da ti pannakarespeto ken naan-anay a pannakaipatungpal dagiti probisyon daytoy a Deklarasyon ken maobserbaran ti kinaepektibo daytoy a Deklarasyon.

Artikulo 43

Dagiti karbengan a nabigbig ditoy ket naglaon kadagiti minimum a pangrukudan iti panagbiag, dignidad ken pagimbagan dagiti nainsigudan nga umili ti lubong.

Artikulo 44

Amin dagiti karbengan ken wayawaya a nabigbig ditoy ket patas a garantiya para kadagiti naisigudan nga indibidwal a lalaki ken babai.

Artikulo 45

Ditoy a Deklarasyon, awan ti maipapan a mangwaswas wenno mangpukaw kadagiti karbengan dagiti nainsigudan nga umili addan kadakuada ita wenno magun-oddanto iti masakbayan.

Artikulo 46

1. Ditoy a Deklarasyon, awan ti mabalina nga interpretasyon a mangipapan nga iti aniaman nga Estado, umili, grupo wenno tao ket addaan karbengan a mangaramid iti aniaman nga aktibidad wenno agaramid ti maikaniwas iti Kasuratan ti United Nations, wenno maipapan a mangited iti awtoridad wenno mangallukoy iti aniaman nga aksyon tapno mapagsisina wenno mapakapsut, iti kabuklan wenno iti paset ti teritoryo wenno pulitikal a panagkaykaysa dagiti addaan soberenya ken independiente nga Estado.

2. Iti panangipatungpal kadagiti karbengan a nailanad iti agdama a Deklarasyon, dagiti karbengan ti tao ken pundamental a wayawaya ti amin ket rumbeng a marespeto. Ti pannakaipatungpal dagiti karbengan a nailanad ditoy a Deklarasyon ket sakupen laeng dagiti limitasyon kas mabigbig iti linteg, ken maiyannatop kadagiti obligasyon ti internasyunal para iti karbengan ti tao. Aniaman a limitasyon ket rumbeng a saan a mangtagibassit ken istrikto a masapul laeng para iti panggep a maisiguro ti umno a pannakabigbig ken respeto kadagiti karbengan ken wayawaya dagiti dadduma ken tapno magun-od ti nainkalinteg ken kangrunaan a rekisitos ti demokratiko a gimong.
3. Dagiti probisyon a nailanad ditoy a Deklarasyon ket rumbeng a maipataros kas maiyannatop kadagiti prinsipyo ti hustisya, demokrasya, panangrespeto iti karbengan ti tao, panagpapada, kinaawan-diskriminasyon, nasayaat a panaggobyerno ken sinsero.

Dagiti Alagaden:

- 1 Kitaen ti Resolusyon 2200 A (XXI), annex.
- 2 A/CONF.157/24 (Part I), Chap. III.
- 3 Resolusyon 217 A (III).

Ang Deklarasyon sa UN Kabahin sa Katungod sa Katawhang Lumad

Ang Kinatibuk-ang Asembliya,

Pinasubay sa mga katuyoan ug prinsipyo sa Batakang Balaod sa nagkahiusang nasud (UN), ug ang maayong laraw sa katagbawan sa mga obligasyon nga gidawat sa mga Nasud (States) subay sa Balaodnon,

Gipamatud-an nga ang katawhang lumad patas sa ubang katawhan, samtang ginaila ang katungod sa tanang tawo nga managlahi, gidawat ang ilang kaugalingon nga lahi ug irespeto kung unsa sila,

Gipamatud-an usab nga tanang katawhan nagatampo sa kalainan ug kaadunahan sa sibilisasyon ug kultura, nga makita sa kasagarang kabilin sa tawhanong kaliwatan,

Dugang nga gipamatud-an nga tanang pagtulonan, polisiya ug kinaiya nga nagabasi sa kahawod sa katawhan o usa ka tawo pinaagi sa iyang nasudnong nga kagikan, relihiyon, tribu ug ang pagkalahi sa kultura, kini pagpihig sa kaliwat, dili syentipiko, dili balido sa legal nga hisgutanang, salawayon nga moralidad nga bahin ug dili makatarunganon,

Gipamatud-an nga ang katawhang lumad, sa ilang paggamit sa ilang katungod, kini sa wala gayud pagpihig sa bisan unsang paagi,

Kabalaka tungod ang katawhang lumad nahiagom sa makasaysayanong inhustisya isip resulta sa, “inter alia,” pagpanakop kanila ug pagpangilog sa ilang kayutaan, teritoryo ug tinubdan, nga naghikaw kanila sa paggamit sa ilang katungod nga molambo sumala sa ilang kaugalingong panginahanglan ug panglantaw,

Pag-ila sa hinanaling panginahanglan sa pagrespeto ug pagpalapnag sa mga sulundon nga katungod sa katawhang lumad gikan sa ilang pulitikanhon, ekonomikanhon, ug katilingbang estruktura ug gikan sa ilang kultura, tradisyon sa pagtoo, kasaysayan ug pilosopiya, ilabi na ang ilang katungod sa yuta, teritoryo ug mga tinubdan,

Pag-ila usab sa mga hinanaling panginahanglan sa pagrespeto ug pagsabwag sa katungod sa katawhang lumad nga gipamatud-an sa tratado, kasabutan ug uban pang makatabang nga gikauyonan uban sa mga Nasud (States),

Pagdawat sa kamatuoran nga ang katawhang lumad nagahiusa sa ilang kaugalingon alang sa politikanhon, ekonomikanhon, katilingbanon ug kulturanhon nga paglambo ug aron maundang na ang tanang porma sa pagpihig ug pagdaug-daug sa bisan asa nga kahimtang,

Panghimatuod nga ang pagkontrola sa katawhang lumad diha sa mga kalamboan nga nakaapekto kanila ug sa ilang yuta., teritoryo ug tinubdan nga makatabang kanila sa pagmintinar ug pagpalig-on sa mga institusyon, kultura ug tradisyon ug sa pagsabwag sa ilang kalambuan subay sa ilang pangandoy ug panginahanglan,

Pag-ila nga ang pagrespeto sa lumadnong kajibalo, kultura ug tradisyon nakatubag sa mapadayunon ug angay nga kalambuan ug ensaktong pagdumala sa kinaiyahan,

Gipatigbabaw ang kalabutan sa pag-undang sa panag-sangka (demilitarization) sa kayutaan ug mga teritoryo sa katawhang lumad alang sa kalinaw, ekonomikanhon ug katilingbanong pag-uswag ug kalamboan, pagsinabtanay

ug maayong relasyon sa mga nasud ug katawhan sa tibuok kalibutan,

Partikular nga pag-ila sa katungod sa lumadnong pamilya ug mga katilingban sa pagpabilin sa hiniyang responsibilidad alang sa pagpadayon, pagtuon, edukasyon ug ang maayong kahimtang sa mga bata, pinasubay sa katungod sa mga bata,

Tungod ang katungod gipamatud-an sa mga tratado, kasabutan ug uban pang mapuslanon nga gikauyonan tali sa mga Nasud (States) ug ang katawhang lumad, nga kasagarang kahimtang, mga hisgutanang pangkalibutan, kaikag, tulubagon ug kinaiya,

Tungod usab ang tratado, kasabutan ug uban pang maayong panag-uyon ug ang relasyon nga gipakita, mao ang basehan alang sa lig-on nga panag-uban tali sa katawhang lumad ug mga Nasud,

Gina-ila nga ang Balaodnon sa nagkahiusang nasud (UN), ang Kalibutanong Kasabutan kabahin sa Ekonomiya, Katilingban ug ang Kulturang Katungod¹ ug ang Kalibutanong Kasabutan Kabahin sa Sibil ug Pulitikanhong Katungod, apil na usab ang Deklarasyon sa Vienna ug ang Programa sa mga Kalihukan,² gipamatud-an ang kamahinungdanon sa katungod alang sa kaugalingong

paghukom sa tanang katawhan, tungod sa gawasnon nga pagdesisyon alang sa ilang pulitikanhong kahimtang ug gawasnon nga pagpadayon sa ekonomiya, katilingban ug kulturanhong kalamboan,

Ibutang sa hunahuna nga wala sa maong Deklarasyon nga mamahimong gamiton sa paghiklin sa katungod alang sa kaugalingong paghukom sa katawhan, gigamit kini subay sa pangkalibutanong balaod,

Panghimatuud nga giila ang katungod sa katawhang lumad niining Deklarasyon makapalambo sa maayo ug nagtinabangay nga relasyon tali sa mga Nasud ug mga katawhang lumad, base sa mga prinsipyo sa hustisya, kagawasan, pagrespeto sa tawhanong katungod, walay-pagpihig ug sa maayong laraw,

Giawhag ang mga Nasud sa pagtuman ug epektibo nga pag-implementar sa tanang obligasyon samtang ilang gigamit ngadto sa katawhang lumad subay sa pangkalibutanong himan, ilabi na kabahin sa tawhanong katungod, uban sa pagpakigsusi ug kooperasyon sa mga tawong nalambigit,

Gipatigbabaw nga ang nagkahiusang nasud (UN) adunay importante ug mapadayunong tahas alang sa pagpakaylap ug pagpanalipod sa katungod sa katawhang lumad,

Nagatuo nga ang maong Deklarasyon labawng mahinungdanon nga lakang padulong sa pag-ila, pagpakaylap ug pagpanalipod sa katungod ug kagawasan sa katawhang lumad ug diha sa pagpalambo sa mga haum nga kalihukan sa nagkahiusang nasud (UN) ug pamaagi nini nga bahin,

Pag-ila ug pagpamatuod nga ang matag lumad gihatagan og katungod nga walay pagpihig sa tanang tawhanong katungod nga giila sa pangkalibutanong balaod, ug nga ang katawhang lumad adunay hiniusang katungod nga kinahanglanon kaayo sa ilang pagpakabuhi, kauswagan ug kinatibuk-ang paglambo isip katawhan,

Pag-ila usab nga ang kahimtang sa katawhang lumad dunay kalahian sa matag rehiyon ug matag nasud ngadto sa laing nasud ug nga ang kamahinungdanon sa nasudnon ug rehiyon nga kalainan ug matang sa kasaysayan ug kulturanhon nga kasinatian kinahanglan nga mahisukip,

Pormal nga gipahibalo nga ang musunod nga Deklarasyon sa nagkahiusang nasud (UN) kabahin sa Katungod sa Katawhang Lumad isip sukaranan sa katumanan sa pagpadayon uban sa diwa sa pagtinabangay ug pagrespeto sa matag usa:

Artikulo 1

Ang katawhang lumad adunay katungod sa hingpit nga kasadya, isip kinatibuk-an o ang matag usa, sa tanang tawhanong katungod ug kagawasan nga giila sa Balaodnon sa nagkahiusang nasud (UN), ang Pangkalibutanong Deklarasyon kabahin sa Tawhanong Katungod³ ug ang Pangkalibutanong Balaod sa Tawhanong Katungod.

Artikulo 2

Ang katawhang lumad ug matag usa gawasnon ug patas sa tanang tawo ug matag usa ug adunay katungod nga mahimong gawasnon sa tanang matang sa pagpihig, sa paggamit sa ilang katungod, ilabi na sumala sa ilang lumadnong kagikan o pagkatao.

Artikulo 3

Ang katawhang lumad adunay katungod sa kaugalingong paghukom. Tungod sa gahum sa maong balaod, sila gawasnon nga makadesisyon alang sa ilang pulitikanhong kahimtang ug gawasnon nga pagpadayon sa ekonomkanhon, katilingbanon ug kulturanhong kalamboan.

Artikulo 4

Ang katawhang lumad, sa paggamit sa ilang katungod sa kaugalingong paghukom, adunay katungod sa paglahi sa pagdumala sa kagamhanan o pag-awtonomiya sa mga butang dunay kalabutan sa pangsulod ug lokal nga buluhaton, ug ang mga pamaagi sa pagsuporta pinansiya sa ilang awtonomiya nga mga gimbuhaton.

Artikulo 5

Ang katawhang lumad adunay katungod sa pagpadayon ug pagpalig-on sa ilang pinasahi nga pulitika, legal, ekonomikanhon, katilingbanon ug kulturanhong nga mga institusyon, samtang ginapabilin nila ang ilang katungod sa hiniusang pag-apil-apil, kung ilang kagustuhan nga moapil, sa pulitikanhon, ekonomikanhon, katilingbanon ug kulturanhon nga kinabuhi sa Nasud.

Artikulo 6

Matag usa ka lumad adunay katungod sa nasyonalidad.

Artikulo 7

1. Ang matag lumad adunay katungod sa kinabuhi,

kamaayo sa lawas ug panghunahuna, kagawasan ug seguridad sa tawo.

2. Ang katawhang lumad adunay hiniusang katungod sa pagpuyo nga gawasnon, malinawon ug luwas isip lahi nga grupo sa katawhan ug dili mahiapil sa bisan unsang kalihukan sa pagpapas sa tribu (genocide), ug ubang pang matang sa kapintas, apil na ang pinugos nga pagpapahawa sa mga bata gikan sa maong grupo ngadto sa laing grupo.

Artikulo 8

1. Ang katawhang lumad ug matag usa adunay katungod nga dili mahiapil sa pinugos nga pagkasuyop o pagkadaut sa ilang kultura.
2. Ang mga Nasud muhatag og epektibo nga pamaagi sa pagpugong ug paghatag og tugbang o bayad o pagpahi-uli:
 - a) Bisan unsang kalihukan nga dunay tumong o epekto sa paghikaw kanila sa ilang katarong isip sahi sa uban nga katawhan, o sa ilang kulturanghong kinaiya ug mga lumadnong ilhanan;

- b) Bisan unsang kalihukan nga dunay tumong o epekto sa pagpangilog sa ilang kayutaan, teritoryo ug mga tinubdan;
- c) Bisan unsang porma sa pinugos nga pagpabalhin sa mga lumulupyo nga dunay tumong o epekto sa pagsupak o dili pagrespeto sa bisan asa sa ilang mga katungod;
- d) Bisan unsang porma sa pinugos nga pag-usab kanila o paghi-usa;
- e) Bisan unsang porma sa propaganda o butang pangdani nga gidesinyo sa pagsabwag o pag-agda sa kaliwatanon nga pagpihig direkta ngadto kanila.

Artikulo 9

Ang katawhang lumad ug matag lumad adunay katungod nga mahisakop sa usa ka lumadnong katilingban o nasud, subay sa tradisyon ug kinaiya sa katilingban o nasud nga nalambigit. Walay pagpihig sa unsa man nga matang nga motumaw sa paggamit sa maong katungod.

Artikulo 10

Ang katawhang lumad dili mamahimong pugson sa paghawa gikan sa ilang yuta o teritoryo. Walay pagbalhin sa pinuy-anan kung dili moagi sa gawasnon, ug dunay kasayuran daan nga pagtugot sa katawhang lumad nga hingtungdan ug human sa pag-uyon pinaagi sa makatarungan ug patas nga bayad o tugbang ug, asa posible, uban ang desisyon sa pag-uli.

Artikulo 11

1. Ang katawhang lumad adunay katungod sa paggamit ug pagpabalik sa ilang kulturanhong nga tradisyon ug mga kinaiya. Kini nahisukip ang katungod sa pagmintinar, pagpanalipod ug pagpalambo sa nangagi, kasamtangan ug ang umaabot nga mga timailhan sa ilang kultura, nga mao ang kinaadman kabahin sa katawhan, makasaysayan nga mga lugar, mga ginama, desinyo, mga seremonyas, teknolohiya ug mga talan-awon, mga pasundayag, ug mga sinulat.
2. Ang mga Nasud mopahigayon ug pagtabang pagpahiuli pinaagi sa epektibong mekanismo, apil na ang pag-uli ngadto kanila uban sa katawhang lumad, nga adunay pagrespeto sa ilang kulturanhon, kaalam, pagkarelihiyoso ug ispirituhanong kabtangan

nga gikuha sa walay gawasnon ug dunay kasayuran daan nga pagtugot ug kini nakasupak sa ilang balaod, tradisyon ug kinaiya.

Artikulo 12

1. Ang katawhang lumad dunay katungod nga mailhan, mogamit, mopalambo ug motudlo sa ilang espirituhanon ug relihiyoso nga tradisyon, kinaiya ug seremonyas, ang katungod sa pagmintinar, pagpanalipod ug makapaduol sa ilang relihiyoso ug kulturang dapit, ang katungod sa paggamit, kontrola sa ilang butang sa seremonya; ug katungod sa pagpabalik sa patay'ng lawas ngadto sa kaugalingong lugar.
2. Ang mga Nasud mangita, aron adunay pamaagi ug pagpabalik sa mga butang sa seremonyas ug patay'ng lawas nga ilang gipanag-iya pinaagi sa patas, tataw ug epektibo nga mekanismo nga gipalambo uban sa katawhang lumad nga dunay kalabutan.

Artikulo 13

1. Ang katawhang lumad adunay katungod sa pagpabalik, paggamit, pagpalambo ug pagbalhin alang sa umaabot nga henerasyon sa ilang kasaysayan, sinultian, tradisyon sa pagpanulti, pilosopiya, sistema sa pagsulat ug mga

sugilanon ug paggahin ug pagpabilin sa kaugalingong pangalan sa katilingban, lugar ug mga tawo.

2. Ang mga Nasud magmugna og mga epektibong sukdanan aron sa pagseguro nga kining katungod mapanalipdan ug usab sa pagseguro nga ang katawhang lumad makasabot ug masabtan sa pulitikanhon, legal ug administratibong kahimoan, kung asa gikinahanglan pinaagi sa pag-andam sa paghubad o bisan unsang haum nga pamaagi.

Artikulo 14

1. Ang katawhang lumad adunay katungod sa pagtukod ug pagkontrola sa ilang sistema sa edukasyon ug sa mga institusyon nga nagapahigayon og edukasyon pinaagi sa ilang pinulungan, sa mga pamaagi nga haum sa ilang kulturanhong paagi sa pagtudlo ug pagkat-on.
2. Ang matag lumad, ilabi na sa mga kabataan, adunay katungod sa tanang ang-ang ug porma sa edukasyon sa Nasud nga walay pagpihig.
3. Ang mga Nasud, uban sa katawhang lumad, maghimo og epektibong sukdanan, alang sa matag lumad, ilabi na ang mga bata, lakip na kadtong nanimuyo gawas sa ilang katilingban, aron mapaduol, kung mahimo, sa

edukasyon kabahin sa ilang kultura ug ginamit ang kaugalingong pinulungan.

Artikulo 15

1. Ang katawhang lumad adunay katungod sa dignidad ug ang kalainan sa ilang kultura, tradisyon, kasaysayan ug pangandoy nga kinahanglan makita sa edukasyon ug kasayuran sa tanan.
2. Ang mga Nasud mohimo og epektibong sukdanan, sa mga pakisayod ug pagtinabangay uban sa katawhang lumad nga hintungdan, aron sa pagbatok sa kadaot ug wad-on ang pagpihig ug aron sa pag-aghat sa pagsabot ug maayong relasyon sa katawhang lumad ug uban pang grupo sa katilingban.

Artikulo 16

1. Ang katawhang lumad adunay katungod sa pagmugna sa ilang kaugalinong himan sa komunikasyon (media) ug aron mapaduol sa tanang porma sa dili lumadnong media o tigbalita nga walay pagpihig.
2. Ang mga Nasud mohimo og epektibong sukdanan aron sa pagseguro nga ang mga gipanag-iyá sa nasud nga

mga media o tigbalita nagpakita gayud sa kulturanhong kalahian. Ang mga Nasud, sa walay pagpihig aron sa pagseguro sa kinatibuk-ang kagawasan sa pagpadayag, gikinahanglan nga agnihon ang mga gipanag-iya sa mga pribado nga mga media, sa ensaktong pag-salamin sa kulturanhong kalahian sa mga lumad.

Artikulo 17

1. Ang matag lumad ug katawhang lumad adunay katungod nga makatagamtam sa tibuok ug tanang katungod nga gimugna ilalom sa pangkalibutanon ug nasudnong balaod sa kusog o kahago.
2. Ang mga Nasud pinaagi sa mga pakisayod ug pagtinabangay uban sa katawhang lumad mohimo og mga tinong sukdanan sa pagpanalipud sa lumadnong kabataan gikan sa ekonomikanhong pagpihig ug gikan sa paghimo sa mga trabaho nga mura og maghatag og kadaot ug pagpakgang sa pagtuon sa bata, o makahatag sa peligro sa panglawas, espirital, pamatasan ug katilingbanong paglambo, ilabi na ang pagtan-aw sa ilang pagkatandogonon ug ang kamahinungdanon sa edukasyon alang sa pagpagahum kanila.

3. Ang matag lumad adunay katungod nga dili mahiapil sa bisan unsang mapihigon nga kahimtang sa pagpanarbaho o kahago ug “inter alia,” pangempleyo o ginadawat/sweldo.

Artikulo 18

Ang katawhang lumad adunay katungod sa pag-apil sa paghimo og mga desisyon sa mga hisgutanan nga makaapekto sa ilang katungod, pinaagi sa tinugyanan nga gipili subay sa ilang kaugalingong pamaagi, ingon man sa pagpadayon ug pagpalambo sa ilang kaugalingong grupo o institusyon sa paghimo og mga desisyon.

Artikulo 19

Ang mga Nasud magpakisayod ug magtinabangay sa maayong laraw uban sa katawhang lumad nga dunay kalabutan pinaagi sa ilang kaugalingong representante nga institusyon alang sa pagkab-ot sa gawasnon ug dunay kasayuran daan nga pagtugot una dawaton ug ipatuman ang mga balaod ug adminsitartibo nga sukdanan nga makaapekto kanila.

Artikulo 20

1. Ang katawhang lumad adunay katungod nga mupadayon ug mopalambo sa ilang pulitikanhon, ekonomikanhon ug katilingbanong sistema o institusyon, aron maseguro ang pagtagamtam sa ilang kaugalingon pagpakabuhi ug kalamboan ug aron gawasnon nga muapil sa tanan nilang naandan ug uban pang ekonomikanhong kalihukan.
2. Ang katawhang lumad nga gihikawan sa ilang pamaagi sa pagpakabuhi ug kalamboan makaangkon sa makiangayon ug makatarungan nga tugbang.

Artikulo 21

1. Ang katawhang lumad adunay katungod, sa walay pagpihig, alang sa pag-uswag sa ilang ekonomikanhong ug katilingbanong kahimtang, apil na ang, “inter alia,” sa natad sa edukasyon, pagnarabaho, pagtuon sa pagpalambo sa kahanas ug dugang pagkat-on, pagtukod og puy-anan, kalimpyo sa palibot, panglawas, ug seguridad sa katilingban.
2. Ang mga Nasud maghimo og epektibong sukdanan ug, asa haum, pinasahi nga sukdanan aron sa

pagseguro sa pagpadayon sa pagpalambo sa ilang ekonomikanhon ug katilingbanon kahimtang. Lahi nga pagtagad ang ihatag isip tugbang sa katungod ug lahi nga panginahanglan sa mga lumadnong tigulang, kababayen-an, batan-on, bata ug mga tawo nga dunay kalisdanan sa panglawas.

Artikulo 22

1. Lahi nga pagtagad kinahanglan ihatag isip tugbang sa katungod ug lahi nga panginahanglan sa lumadnong tigulang, kababayen-an, batan-on, bata ug mga tawo nga dunay kalisdanan sa panglawas sa pagtuman niining Deklarasyon.
2. Ang mga Nasud mohimo og sukdanan uban sa katawhang lumad, aron mapaseguro nga ang lumad nga kababayen-an ug mga bata makatagamtam sa tibuok nga pagpanalipud ug pagpasalig sa tanang matang sa kapintas ug pagpihig.

Artikulo 23

Ang katawhang lumad adunay katungod sa paghukom ug pagpalambo sa mga labing importanteng butang ug pamaagi sa paggamit sa ilang katungod alang sa kalamboan.

Sa pagtino, ang katawhang lumad adunay katungod sa aktibong pagsalmot sa pagpalambo ug paghukom kabahin sa panglawas, pagbalay, ug uban pang ekonomikanhon ug katilingbanong programa nga nakaapekto kanila ug, kung mahimo, ang pagdumala sa maong mga program pinaagi sa ilang kaugalingong institusyon.

Artikulo 24

1. Ang katawhang lumad adunay katungod sa ilang inato nga tambal ug aron sa pagpadayon sa ilang pamaagi sa panglawas, lakip na ang pag-amping sa mga mahinungdanong tanom, mga hayop ug mga minerals. Ang matag lumad aduna usab katungod sa pagdawat, sa walay pagpihig, sa tanang katilingbanon ug serbisyo sa panglawas.
2. Ang matag lumad adunay patas nga katungod sa pagbenepisyo sa hataas nga ang-ang sa maayong kahimtang sa panglawas ug pangutok. Ang mga Nasud gikinahanglan mohimo og importanteng lakang uban sa pagtan-aw aron mauswagon nga makab-ot ang tibuok nga katumanan sa maong katungod.

Artikulo 25

Ang katawhang lumad adunay katungod sa pagpadayon ug pagpalig-on sa ilang pinasahi nga spirituhanon nga relasyon sa ilang naandan nang gipanag-iya o giokupar ug gigamit nga kayutaan, teritoryo, katubigan ug kadagatan ug uban pang tinubdan ug aron mapataas ang ilang responsibilidad alang sa umaabot nga kaliwatan niining bahina.

Artikulo 26

1. Ang katawhang lumad adunay katungod sa ilang kayutaan, teritoryo ug tinubdan nga ilang naandan nang gipanag-iya, giokupar, o sa laing bahin gigamit o giangkong.
2. Ang katawhang lumad adunay katungod sa pagpanag-iya, paggamit, pagpalambo ug pagkontrola sa kayutaan, teritoryo ug tinubdan nga ilang gipanag-iya sa rason sa naandan nang pagpanag-iya o ubang pang lumadnong okupasyon o paggamit, apil ang uban pa nilang giangkong.
3. Ang mga Nasud muhatag og legal nga pag-ila ug pagpanalipod sa maong kayutaan, teritoryo ug tinubdan.

Ang maong pag-ila himoon uban sa pagrespeto sa kinaiya, tradisyon ug sistema sa gidugayon nga pagpuyo sa maong yuta sa katawhang lumad nga hingtungan.

Artikulo 27

Ang mga Nasud gikinahanglan mohimo ug mopatuman, uban sa katawhang lumad nga dunay kalabutan, patas, independente, walay gidapigan, abli ug tataw nga proseso, paghatag og igong pag-ila sa katawhang lumad nga balaod, tradisyon, kinaiya ug sistema sa gidugayon nga pagpuyo sa yuta, pag-ila sa katungod sa katawhang lumad mahitungod sa kayutaan, teritoryo ug tinubdan, apil na ang naandan nang gi-angkon o uban pang giukopar o gigamit. Ang katawhang lumad adunay katungod sa pag-apil sa maong proseso.

Artikulo 28

1. Ang katawhang lumad adunay katungod sa pagpahimutang o pagbalik, pasabot mamahimong iapil ang pagpahiluna o kung dili mahimo, makatarunganon, patas ug ensakto nga tugbang o bayad, alang sa kayutaan, teritoryo ug tinubdan nga ilang naandan nang gipanag-iya o laing bahin gi-okupar o gigamit ug

gibawi, gikuha, giokupar , gigamit o nadaot nga walay gawasnon ug dunay kasayuran na daan nga pagtugot.

2. Samtang sa laing bahin gawasnon nga miuyon sa katawhan nga nalambigit, ang tugbang o bayad gikinahanglan nga pinaagi sa yuta, teritoryo, ug tinubdan nga dunay susamang kalidad, gidak-on ug legal nga kahimtang o sa iyang balor sa salapi o ubang pang haum nga pag-uli o pagpahimutang balik.

Artikulo 29

1. Ang katawhang lumad dunay katungod sa pag-amping ug pagpanalipud sa kinaiyahan ug ang kapasidad sa pagmugna og produkto gikan sa ilang kayutaan o teritoryo ug tinubdan. Ang mga Nasud mohimo ug mopatuman og mga programa alang sa pagtabang sa katawhang lumad diha sa pag-amping ug pagpanalipod, sa walay pagpihig.
2. Ang mga Nasud mohimo of epektibong sukdanan aron sa pagseguro nga walay hipuson o ilabay nga makadaot nga mga materyales ngadto sa kayutaan ug teritoryo sa katawhang lumad nga walay gawasnon, ug dunay kasayuran na daan nga pagtugot.

3. Ang mga Nasud gikinahanglan nga mohimo og mga sukdanan sa pagseguro, basi sa panginahanglan, mga programa sa pagsusi, pagmintinar ug pagpabalik sa maayong panglawas sa katawhang lumad, nga gipalambo ug gipatuman sa mga tawo nga apektado sa maong mga materyales, kini gipatuman gayud.

Artikulo 30

1. Ang mga kalihukan lambigit sa military dili mahimo sa kayutaan o teritoryo sa katawhang lumad, gawas kung gikinahanglan alang sa publiko nga panginahanglan o sa laing bahin gawasnon nga giuyonan uban sa pagpangayo sa katawhang lumad nga hingtungdan.
2. Ang mga Nasud mopahigayon og epektibo nga pakisayod o pagkonsulta sa katawhang lumad nga nalambigit, pinaagi sa haum nga paagi ug pinaagi sa ilang mga representante nga mga institusyon, sa dili pa gamiton ang ilang kayutaan o teritoryo alang sa kalihukan sa military.

Artikulo 31

1. Ang katawhang lumad adunay katungod sa pagpadayon, kontrola, pagpanalipod, ug pagpalambo sa ilang kulturahong kabilin, naandang kaalam,

naandang kulturanhong pagpadayag, apil na ang ilhanan sa syensiya, teknolohiya ug kultura, lakip na ang tawhanon ug “genetic” nga tinubdan, semilya/liso, tambal, kahibalo sa nga tanum ug mga kahayopan, tradisyon sa pagsaysay, literature ug mga sugilanon, desinyo, dula, ug mga naandang dula ug mga hulagway ug mga pasundayag. Sila usab dunay katungod sa pagpadayon, kontrola, pagpanalipod ug pagpalambo sa ilang pagpanag-iya sa kaalam sa ilang kulturanhong kasaysayan, lumadnong kahibalo, naandan nga mga kulturanhong pagpadayag.

2. Uban sa katawhang lumad, ang mga Nasud gikinahanglan mohimo og epektibong sukdanan sa pag-ila ug pagpanalipod sa paggamit niini nga mga katungod.

Artikulo 32

1. Ang katawhang lumad adunay katungod sa pagdesisyon ug pagpalambo sa mga labing importante ug pamaagi alang sa pagpalambo o paggamit sa ilang kayutaan, teritoryo ug uban pang tinubdan.
2. Ang mga Nasud gikinahanglan mangunsulta ug motabang sa maayong tinguha uban sa katawhang

lumad nga nalambigit pinaagi sa ilang kaugalingong representante sa mga institusyon aron sa pagkab-ot sa gawasnon ug dunay kasayuran daan nga pagtugot sa dili pa ang pag-uyon sa bisan unsang proyekto nga makaapekto sa ilang kayutaan ug teritoryo ug uban pang tinubdan, ilabi na dunay kalabutan sa pagpalambo, paggamit o pagpahimulos sa mineral, tubig ug uban pang tinubdan.

3. Ang mga Nasud mohimo og mga epektibo nga pamaagi alang sa makiangayon ug patas nga tugbang o bayad sa bisan unsang kalihukan ug haum nga sukdanan alang sa pagpakunhod sa dili maayong resulta ngadto sa kinaiyahan, ekonomiya, katilingban, kultura ug espiritwal.

Artikulo 33

1. Ang katawhang lumad adunay katungod sa pagdesisyon kabahin sa ilang kaugalingon timailhan ug pagkamembro o kabahin sumala sa ilang kinaiya ug tradisyon. Kini wala makadaot sa katungod sa matag lumad sa pagkuha og pagkalungsuranon (citizenship) sa Nasud nga diin sila nagpuyo.

2. Ang katawhang lumad adunay katungod sa pagdesisyon sa estruktura ug sa pagpili sa mga membro sa ilang insitusyon sumala sa ilang kaugalingong palisiya.

Artikulo 34

Ang katawhang lumad adunay katungod sa pagpakaylap, pagpalambo ug pagpadayon sa ilang gambalay sa institusyon ug ang kalainan sa ilang kultura, pagtuo, tradisyon, pamaagi, kinaiya ug sa mga kahimtang nga nagatunhay, sistema sa paghukom o kinaiya, sumala sa giya sa kalibutanong tawhanong katungod.

Artikulo 35

Ang katawhang lumad adunay katungod sa pagdesisyon sa mga tulubagon sa matag usa ngadto sa ilang katilingban.

Artikulo 36

1. Ang katawhang lumad, sa pagkatino kadtong nabahin sa kalibutanong utlanan, adunay katungod sa pagpadayon ug pagpalambo sa mga kaila, suod ug katambayayong, apil na ang kalihukan alang sa pagtuo/espiritwal, kulturahon, pulitikanhon, ekonomikanhon, ug katilingbanong katuyoan, uban sa ilang kaugalingong membro lakip na ang mga tawo tabok sa utlanan.

2. Sa pagpakisayod ug pagtinabangay sa mga nasud uban sa katawhang lumad, mohimo og epektibong sukdanan alang sa pagpahigayon sa paggamit ug pagseguro sa katumanan sa maong katungod.

Artikulo 37

1. Ang katawhang lumad adunay katungod sa pag-ila, pagsunod ug pagtuman sa mga tratado, kasabutan ug uban pang makatabang nga mga gikauyonan nga gihimo sa mga Nasud o sa ilang sumusunod ug aron ang mga Nasud motamod ug morespeto sa maong nga tratado, kasabutan ug uban pang makatabang nga gikauyonan.
2. Walay anaa niining Deklarasyon nga mamahimong sabton nga makapakunhod o makapawala sa katungod sa katawhang lumad nga napasulod sa tratado, kasabutan ug uban pang makatabang nga gikauyonan.

Artikulo 38

Ang mga Nasud pinaagi sa pagpakisayod o pagkonsulta ug pagpakigtambayayong uban sa katawhang lumad, mohimo og haum nga sukdanan, apil na balaodnon nga sukdanan, aron sa pagkab-ot sa katumanan niining Deklarasyon.

Artikulo 39

Ang katawhang lumad adunay katungod sa pagdawat lambigit sa pinansiya ug teknikal nga tabang gikan sa mga Nasud ug pinaagi sa pangkalibutan nga hinabang, alang sa pagtagamtam sa katungod nga napasulod niining maong Deklarasyon.

Artikulo 40

Ang katawhang lumad adunay katungod sa paghimo sa ug hinanali nga desisyon pinaagi sa makatarungan ug patas nga pamaagi alang sa resolusyon sa mga panagbangi ug panagsumpaki sa mga Nasud ug uban pang partido, susama usab sa pagka epektibo sa mga lakang alang sa tanang naglangkob sa katungod sa matag usa ug sa katungod sa kinatibuk-an. Ang maong desisyon muhatag og igong pagtagad sa kinaiya, tradisyon, balaod ug mga legal nga sistema sa katawhang lumad nga hingtungan ug ang pangkalibutanong tawhanong katungod.

Artikulo 41

Ang mga grupo ug pinasahi nga mga ahensiya sa sistema sa nagkahiusang nasud (UN) ug uban pang panag-uban sa mga gobernong organisasyon nga makahatag alang sa tibuok nga katumanan sa mga bahin niining Deklarasyon

pinaagi sa pag-awhag, iner-alia, sa pagtinabangay lambigit sa pinansya ug teknikal. Mga pamaagi ug katikaran sa pagseguro sa pag-apil-apil sa katawhang lumad lambigit sa mga hisgutanang nakaapekto kanila gikinahanglan mapahigayon.

Artikulo 42

Ang nagkahiusang nasud (UN), ang mga membro niini, apil na ang Permanent Forum on Indigenous Issues, ug ang pinasahi nga mga ahensiya sa ang-ang sa nasud, ug ang mga Nasud mopasibaw sa pagrespeto alang ug tibuok nga aplikasyon sa mga bahin niining Deklarasyon ug mosubay sa ka-epektibo sa maong Deklarasyon.

Artikulo 43

Ang mga katungod nga giila denhi naglangkub basi sa pinakaubos nga prinsipyo o rason nga mabuhi, dignidad ug kaayohan sa katawhang lumad sa tibuok kalibutan.

Artikulo 44

Ang tanang mga katungod ug mga kagawasan giila denhi nga patas nga pasalig ngadto sa mga lalaki ug babaye nga mga lumad.

Artikulo 45

Wala niining maong Deklarasyon ang mamahimong sabton nga makapakunhod o makapawala sa katungod sa katawhang lumad nga anaa karon o mamahimong maangkon sa umaabot.

Artikulo 46

1. Wala niining maong Deklarasyon ang mamahimong sabton nga dunay kalabutan sa bisan unsang Nasud, katawhan, grupo o tawo sa bisan unsang katungod sa pag-apil sa unsang mga kalihukan o alang sa pagpasundayag o unsang matang nga supak sa Balaod sa nagkahiusang nasud (UN) o sabton nga gipiyalan o gi-agni sa unsang hinimoan nga makapatagak isip membro o pagwagtang sa kinatibuk-an o kabahin lang, ang pagsalig sa teritoryo o pulitikanhong kahiusahan sa soberenya ug pagka-independenteng Nasud.
2. Sa paggamit sa maong katungod nga gipadayag sa kasamtangang Deklarasyon, tawhanong katungod ug bata kang kagawasan sa tanan gikinahanglan irespeto. Ang paggamit sa mga katungod nagapasabot denhi sa maong Deklarasyon nga nahilakip sa mga kinutuban nga giila sa balaod, ug sumala sa pangkalibutanong tawhanong katungod nga mga tulubagon. Bisan unsang

limitasyon gikinahanglan nga dili mapihigon ug alang lamang sa maong katuyoan sa pagseguro sa pagpaila gayud ug pagrespeto sa mga katungod ug kagawasan sa uban ug alang sa pagkab-ot sa makatarunganon ug labing mapugsanon nga mga kinahanglanon alang sa usa ka gawasnon nga katilingban.

3. Ang mga bahin nga gipadayag niining maong Deklarasyon gikinahanglan sabton sumala sa prinsipyo subay sa hustisya, kagawasan, respeto sa tawhanong katungod, kaangayan, walay-pagpihig, maayong pagdumala ug sa maayong katuyoan.

Talaan:

- 1 Tan-awa ang Resolusyon 2200 A (XXI), annex.
- 2 A/CONF.157/24 (Part I), Chap. III.
- 3 Resolusyon 217 A (III).

TEBTEBBA

Indigenous Peoples International Centre
for Policy Research and Education

